

चांदोबा

मे १९७१

उत्साहः, साहसः, धैर्यं, बुद्धिः, शक्तिः पराक्रमः
पश्यन् यत्र तिष्ठति तत्र देवोपि तिष्ठति

॥ १ ॥

[अथ उत्साह, साहस, धैर्य, बुद्धि, शक्ति अर्थात् पराक्रम हे गुण अस्तित्वात देवे परमेश्वराचे वास्तव्यपण असते.]

रत्नैः महान्देस्तुपुनं देवा, न भोजिरे भीमविषेणभीतिम्
सुखां विना न प्रययुविरामं, न निश्चितार्थात् विरमति धीराः

॥ २ ॥

[महा सागरातली रत्ने प्राप्त झाली तरी देवर्त्वा मनाचे समाधान झाले नाही अर्थात् कालकूट विष पाहून ही त्यांचा धीर खचला नाही. अमृत मिळविणं ते निविराम प्रयत्न करत राहिले. अर्थात् तऱ्हेचे धीर व साहसी पुरुष निश्चित ध्येय प्राप्त होईपर्यंत प्रयत्न करणे सोडत नाहीत.]

प्रारभ्यते न खलु विघ्न भवेन नीचैः;
प्रारभ्य विघ्ननिवृत्ता विरमति भव्याः;
विघ्नैः मुहुर्मुहु रपि प्रतिहन्यमानाः
प्रारब्धमूर्तमगुणाः न परित्यजति

॥ ३ ॥

[भीम व अन्नम पुरुष विघ्न न येवढे मर्यादा भेदिते प्रयत्नच करत नाही. मध्यम शक्तीची सांगते काम बुरू करतात. पण विघ्न आली की मध्येच सोडून देतात. परंतु उत्तम प्रकृतीचा भक्त्युप कित्तीही विघ्न आली तरी आपला प्रयत्न सोडत नाही.]

साहसी

मणिपुरच्या राज्यावर फार मोठा प्रदेश
ओसाड किंवा पडिल भूमीचा होता.
त्याचा राक्षसी माळरान म्हणत. त्या माळ-
रानात एक मोठे विवर होते. त्या विवरात
एक राक्षसीण राहते व त्या माळरानात
पाऊल टाकणारांस खाऊन टाकते असे त्या
प्रदेशातील लोक सांगत.

मणिपुरचा राजा निवर्तल्यावर त्याचा
मुलगा सुदर्शन शहीद वसला. त्या माळ-
रानातल्या राक्षसीणीला ठार करून सर्व
माळरान शेतीभातीच्या कामाला उपयोगी
पडेल या विचाराने त्या राजाने लोकांच्या
मनातले त्या राक्षसीणीचे भय काढून टाकावे
असे ठरविले. सुदर्शनला सुमंत नावाचा एक
हुशार मित्र होता. म्हणून त्याने आपला
विचार सुमंत समोर मांडला.

“अरे तुझ्या बाळबडिलांच्या काळापासून
तुझ्या प्रजेच्या मनात त्या माळराना विषयी

जो अंधविश्वास आहे तो दूर करणे तितके
सोपे नाही. त्या विवरात राक्षसीण नाही,
असे आपण सांगितले तरी कोणी आपल्यावर
विश्वास करणार नाही. म्हणून आपण
प्रजेला खरे वाटण्यासारखी परिस्थिती
होळ्यांनी पाहिली पाहिजे.”

असा विचार करून दोघे त्या माळरानात
गेले. कोणाच्या काही कळू दिले नाही. ते
माळरान कित्येक हजार एकरांवर पसरलेले
होते. त्याच्या मध्यभागी ते विवर होते.
दोघे त्या विवरात काही अंतर चालून गेले.
परंतु ते आत जाऊ लागले तसतसे ते विवर
चिंचोळे होते गेले. त्यात राक्षसीण बसणेच
शक्य नव्हते. परंतु ती गोष्ट प्रजेच्या लक्षात
आणून देऊन त्या गोष्टीवर प्रजेच्या मनात
विश्वास उत्पन्न करावयाचा होता.

सुमंतने दोन दिने त्या विवरात टाकले
आणि दोघे राजवाड्यात परत आले.

श्री श्री. आ. कागल

राजधानीत पतल्यावर सुदर्शनने दवशी पिटविली- "राक्षसिणीच्या विवरात प्रवेश करून त्यात ज्या वस्तू आहेत त्या आणून देणारास मोठे पारितोषिक देण्यात येईल."

परंतु वडंडी ऐकून कोणी पुढे आला नाही. राजाने पोरफटपणाने असली दवंडी पिटविली असेल, असे प्रत्येकाला वाटत होते. म्हणून कोणी विवरात प्रवेश करण्याचे साहस करायला तयारच झाला नाही.

शनिपूर राज्यातच रामदास व भीमसेन नावाचे दोघे भाऊ रहात असत. भीमसेनने आपल्या कुटुंबाचा सर्व भार आपल्या मोठ्या भावावर टाकला होता व तो स्वतः पांढलेली कबूतर उडवीत असे.

Fullscreen 127 X 10 / 76

एकदा रामदासला भीमसेनाचा भर्त्ताब राग आला. म्हणाला- "तू असला उद्यान-टक्षुपणा करीत बसण्यापेक्षा त्या राक्षसिणीच्या विवरात उडी टाकून थोड कां नाही देत?" त्याच दिवशी भीमसेनने राजाची दवंडी ऐकली होती.

भावाच्या रागवण्याचा त्याला फार मनस्ताप वाटला व त्याचे पौष्ट जंग जाले. राक्षसिणीच्या विवरात उडी टाकण्याचे त्याने मनाशी ठरविले. बाग्याने साय दिली तर राजाकडून पारितोषिक मिळेल आणि स्वतंत्र पणे पुढील ब्राह्मण घालवीन. नाहीतर राक्षसिणी भोज देईल. असे मनाशी ठरवून बरोबर धोडसे काहीतरी खायला घेऊन आणि आपल्या पांढलेल्या कबूतराला खांद्यावर बसवून घेऊन भाळरागात आपल्या तो राक्षसिणीच्या विवरापर्यंत येऊन पोचला. राक्षसिणी कोठून तरी येऊन आपल्याला खाईल अशी भाकवूक मनात होती. सरी त्याळ विवरात पाऊल टाकण्याची हिंमत होईना.

भीमसेनने खाऊन पिऊन घेऊन पुढे काय करायचे त कसया असे मनाची ठरविले. त्याने भाकरीचा एक तुकडा त्या विवरात टाकला. जातून काही बाहेर येत आहे असे दिसले तर पळून जाण्याचे त्याने मनाशी ठरविले होते. पण बचानक त्याच्या सांड्यावरचे कबूतर उडून विवरात गेले. हे कबूतर

विवरात प्रवेश करायला हरकत नाही आणि राजाकडून जे पारितोषिक मिळेल ते घेऊन पुढील आयुष्य मजेत घालविता येईल असा त्याने विचार केला.

थोड्या वेळाने कबूतर परत आले. पण त्याच्या तोंडात भाकरीच्या तुकड्या ऐवजी एक हिरा होता. भीमसेनला आश्चर्याबरोबर परमावधीचा आनंद झाला. तो हिरा आपल्या भावाला दाखवून म्हणाला- "दादा! पहा, हा हिरा, मी राक्षसिणीच्या विवरातून घेऊन आलो आहे. मी हा विकून पुढे वारामागे आयुष्य घालवावे, म्हणतो."

तो हिरा पाहून रामदासला दुर्बुद्धी झाली. तो भावाला म्हणाला- "अरे कुठ्या! तू तुला तुरुंगात पाठवितो." सुमंत म्हणाला.

हा विकणार? काही दिवसांनी आपण याच्या विपरी काही तरी भाग काढू." दुसऱ्याच दिवशी रामदास तो हिरा घेऊन राव-वाड्यात गेला आणि राजाला भेटून म्हणाला- "महाराज! राक्षसिणीच्या विवरातून हा हिरा आणला आहे. आपण जाहीर केलेले पारितोषिक देण्याची कृपा करानी."

सुदर्शनने सुमंतला बोलविले. दोघांनी तो हिरा लक्षपूर्वक तपासून पाहिला. सुमंतने राक्षसिणीच्या विवरात टाकलेल्या दोन हिऱ्यांपैकीच तो एक होता.

"आणखी एक हिरा या हिऱ्याबरोबर होता, तो तू गडच केलास वाटते? म्हणून तो भावाला म्हणाला- "अरे कुठ्या! तू तुला तुरुंगात पाठवितो." सुमंत म्हणाला.

रामदास पाबरला हात जोडून विनंती करील म्हणाला—“मला पारितोषिक नको, मुलाखत भाव पाठवू नका.”

तो स्वतः हिरा घेऊन आला असता तर पारितोषिक इतक्या सहजी सोडायला तयार झाला नसता असा विचार करून कुमंतने रामदासला विचारले—“खरे झेल, तुला हा हिरा कोठे मिळाला ?”

रामदासला वाटले की त्याचा भाऊ खोटे बोलला असेल. त्याने हा हिरा कोठून घरी खोरी करून आणला असेल. तो आरोप त्याच्यावरच आलेला नसा, असा विचार करून म्हणाला—“महाराज! हा हिरा माझा मोठा साऊ घेऊन आला. त्याला हा राक्षसिणीच्या विवरात मिळाला असा तो मला म्हणाला. मला या पलीकडे जास्त काहीच साहीत नाही.”

“तर मग तू बाळून आपल्या आकट्या भावाला बोलावून घेऊन ये.” सुदर्शन म्हणाला.

मीनसेनने येतांच खरेखरे ते राजासमोर निवेदन केले. राजाला पण, मीनसेन म्हणाला.

ते खरे वाटले. त्याने त्याला राखर आपला अतिथि म्हणून राजवाड्यातच राहायला सांगितले आणि दुसऱ्या दिवशी दरबारात मोठ्या समारंभात त्याचा सत्कार केला. म्हणाला—“मीनसेन साहस करून राक्षसिणीच्या विवरातून हा हिरा घेऊन आला आहे. लोकांना हे कळाये म्हणून आम्ही स्वतः त्या दिवरात प्रवेश करून आपला हा हिरा त्या दिवरात टाकला होता. स्वातः राक्षसीण नाही हे आता सिद्ध झाले आहे. मीनसेनच्या साहसाबद्दल आम्हांला आनंद होत आहे व हे माळराज त्याने दाखविलेल्या साहसाबद्दल त्याला बक्षिस देण्यात येत आहे. कोणाला या माळरानात शेती करावयाची असेल तर त्यांनी मीनसेनाकडून जमीन खंडावर घ्यावी.” राजाने सभेत जाहीर केले.

लोकांच्या घनांतून राक्षसिणीच्या माळरानाची भीती नाहीशी झाली. सर्वानी मीनसेनाकडून खंडाने जमीन घेतली. मीनसेन एक मोठा जमीनदार झाला.

मोठा मोठा वकौल

एकदा एक शेतकरी शहरात जात होता.

वाटेत एक व्यापारी आणि एक शिक्षक त्याला भेटले. दोघे परस्परांची बोलत पायी पुढे निघाले. चालत असता दुपार झाली. तिघांना भूक लागली होती. त्यांना एक बाग दिसली. बागेत फणसाचे झाड होते. पिकलेल्या फणसाचा गोडसास सुटला होता.

तिघांनी बागेत जाऊन माळपांला भूक लागली असल्याचे सांगून एक पिकलेला फणस मागितला. माळयाने एक पिकलेला फणस तोडून दिला.

शेतकरी फणस कापू लागला. इतर दोघांपेक्षा आपल्याला जास्त मिळाला तर बरे होईल असे त्याच्या मनात आले. तो उचळ म्हणाला—“आपल्या तिघांचा निरनिराळा धंदा आहे. मी शेती करतो, दप्पू निघाले आणि दिवसभर गावात व्यापारी व्यापार करतो आणि शिक्षक मटकत असत. मुलांसाठी उदाणटपू शिकवितो. या तिघांच्या धंद्यात ज्याचा

धंदा मोठा आहे त्याला एक भाग जास्त मिळाला पाहिजे. तुम्हांला काय वाटते ?” व्यापारीपेक्षा किंवा शिक्षकापेक्षा अक्ष मनुष्याला जास्त आवश्यक व उपयोगी आहे, म्हणजे अन्न उत्पन्न करणारा जो शेतकरी तो श्रेष्ठ आहे. त्याला मोठा वांटो मिळाला पाहिजे. उपाशी व्यापारी आणि शिक्षक आपण मागितलेला वांटो देण्यास नकार देणार नाहीत असे त्याला वाटले.

शेतकरी म्हणाला ते ऐकून अभ्यापक म्हणाला—“तु दिलास तो तर्क मी ऐकला. त्याला उत्तर म्हणून मी एक गोष्ट सांगतो. एका गावी एक श्रीमंत मनुष्य रहात असे. त्याला तीन मुल्य होते. ते तिघे उदाणटपू दप्पू निघाले आणि दिवसभर गावात मटकत असत. मुलांसाठी उदाणटपू पण पाहून व्यापाऱ्याला फार वाईट वाटले.

तो श्रीमंत मनुष्य बिकसे दिवस म्हातारा होत, गेला होता. आपल्या पाठीमागे मुलं आपली सर्व इस्टेट उडवून टाकतील, म्हणून त्याने एक उपाय करण्याचे ठरविले.

त्या श्रीमंताने आपल्या मुलांना एक एक करून बोलाविले आणि त्यांना आपले मृत्युपत्र वाचविले. त्यात, पित्याच्या मृत्यूनंतर पित्याच्या इस्टेटोचे चार वांटे करावे आणि ज्या मुलाला अंगठी मिळेल त्याला आणखी एक वांटा देण्यात यावा असे लिहिछे होते. श्रीमंताने प्रत्येक मुलाला ते दाखवून म्हटले—“बहा बाळ! तू आपली जबाबदारी ओळखून इमाने इतबारे राहशील तर मी तुलाच ती अंगठी देईन.”

काही काळ छोट्यापेपर तो श्रीमंत मनुष्य वारला. पंचांनी एका जागी असून मृत्युपत्र वाचले. त्या श्रीमंताच्या इस्टेटोचे चार वांटे केले आणि त्याच्या तिघां मुलांना बोलावून त्यांनी विचारले—“तुमच्या पैकी कोणाला बडिलांची अंगठी मिळाली?”

म्हणाला—“मला अंगठी मिळाली. दुसऱ्याने पण तशीच अंगठी काढून दाखविली. बापाने इतर मुलांना कठस्या शिवाय प्रत्येकाला अंगठी दिली होती. तिन्ही अंगठ्या सारख्या सारख्या होत्या.

पंचांनी माझाजाने सर्व इस्टेटोचे सारखे सारखे तीन वांटे करून तिघांना दिले.”

अशी गोष्ट सांगून शिक्षक म्हणाला—“आपल्या तिघांचे घरे आपापल्या स्थानी श्रेष्ठ आहेत. यावर तर्क करणंयला जावाच नाही. तसेच आपली सर्वांची भूक पण सारखीच आहे. एक घंटा करणाऱ्याला कमी भूक व दुसरा घंटा करणाऱ्याला जास्त भूक लागत असण्याची शक्यता नाही. म्हणून आपण हा फणस सारखे वाटे करूनच वेतला पाहिजे.

घेतकऱ्याला, त्याला जो लोभ झाला त्या वट्ट फार लाज वाटली. त्याने फणसाचे तीन सारखे सारखे वांटे केले आणि तिघांनी त्या फणसावर आपली भूक भागविली.

शिलारथ

[६]

[गावाच्या पाटलाच्या मुलीला कोणीतरी उचवून नेले. पाटलाने बद्दलवर्मा व जीवदत्त दोघांचा संजमावर अटक करून कैदेत ठेवले. रात्री पाहारेकऱ्याला धमक्या देऊन ते कुंपणाच्या बासपयंत आले. कुंपणापलीकडे एक रातटो हली येकार करीत हिळत होता. पुढे—]

खड्गवर्मा कुंपणाच्या दाराला बांधलेली पन्हा! कोठे आहेस तू? खबर येऊन यांना बोरी आपल्या तेलचारीने कापू लागला. कैद कर!

त्यावेळी झोपडीच्या बाजूने अचानक एक तो कफेंस आलाज आणखी कोणाचा काळी आकृती त्याच्या समोर येऊन उभी राहली. खड्गवर्मा दचकून त्या आकृतीकडे. गेल्याबरोबर खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांनी क्षणाधर्ति पाहून पळण्याच्या प्रयत्नात असता दार उघडून पळून जाण्याचा प्रयत्न केला. तो काळया आकृतीतील मनुष्य ओरडून त्याच वेळी कारकून पळत आला आणि म्हणाला—“अरे कोणी नाही का तिकडे? दरवाजून म्हणाला—“बावा! पळण्याचा ए पाहारेकरी! आपले कैदी पळत आहेत, प्रयत्न केल्या तर भराळ. फसवून पळून

“बावोबा”

जाण्याचा प्रयत्न करू नका. मी सांगतो ते ऐकलेत तर त्यात तुमचे हित आहे, बचावून ठेवतो."

कारकुनाच्या कर्कश आवाजाने हत्ती जास्तच बिघडला. हत्ती आपले पुढले पाय जमिनीवर घट्ट दाबून ठेवून आणि सोंड वर करून जोराने धींकार करीत ओरडत अर्धवट उचललेल्या कुंपणाच्या दाराकडे वळला. खड्गवर्मा व जीवदत्त उडी मारून पलीकडे जाण्याचा प्रयत्न करू लागले. त्यांना घराण्यासाठी कारकुन घाबला आणि कुंपणाच्या दारात येताच त्याला समोर हत्ती दिसला. हत्ती इतकाजवळ आलेला पाहून कारकुन क्षणभर किंकासंख्यविमूढ

Fullscreen

127

X

◀

⋮

▶

16

76

स्थितीत जागच्या जागी धवकला. त्याच्या सर्वांगांचा थरकाप उडून गेला. त्या परिस्थितीत त्या मिचाऱ्या कारकुनावर जो प्रसंग पुढरला असेल त्याची पुसती कल्पना करूनच जीवदत्त आपले तोंड दुसरीकडे वळवून उभा राहला. पण खड्गवर्मा मात्र टाळ्या पावतून हवोंहवासाने व्यंग्योक्ति करीत ओरडला—“हा कोणीतरी कारकुनाच्या वैशात आलेला गावातला भीम दिसतो आहे आणि हत्तीची मल्लयुद्ध करणार आहे!”

इतक्यात कारकुन आपली मोठ्याने ओरडला. हत्तीला वाटले की कारकुन त्याच्यावर प्रहार करायला येतो आहे. त्याने कारकुनाला सोंडेत धरून दूर फेंकून दिले. कारकुन एका झाडाच्या फांदीत जाऊन अडकला, त्याच झाडावर पळरेकऱ्याला बांधून ठेवलेले होते. कारकुनाचे नशीब बलवत्तर होते, म्हणून त्याच्या जिवाला काही नपाय झाला नाही.

थोडा दम घेऊन कारकुन पुन्हा मोठ-मोठ्याने ओरडू लागला—“बीरभद्र आणि रामभद्र पळून पात आलेत हो! रानटी हत्ती गावात शिरला आहे. पळा, हत्तीला ठार करा! चोरांना पकडा!” तोंडाला घाले ते म्हणत ओरडत होता.

हत्तीने पहिल्याने ओपडी मोकून पाया-साली तुडवून टाकली. हत्तीचे ओरडणे

आणि कारकुनाच्या मोठमोठ्या आरोळ्या ऐकून सर्व गाव जागे झाले. सर्व गावकरी सशस्त्री घेऊन, माले बरछ्या, तलवारी, जे हाती आले ते घेऊन त्यावाजूला धावले.

“पळून जाणाऱ्या कैद्यांना प्रथम अटक करा. नंतर हत्तीचा समाचार घेऊ!” कारकुन ओरडून गावकऱ्यांना सांगत होता. गावकरी चारखाळ जणांच्या टोळ्या करून काही हत्तीच्या बाजूला आणि काही कुंपणाच्या दाराकडे धावले. तोंपवत कुंपणावर चतुन खड्गवर्मा व जीवदत्त गंमत पहात उभे होते. आता फार वेळ गंमत पाहण्यात ग्राह्यपण नाही असा विचार करून दोघे कुंपणापलीकडे उडी मारून गेले. त्याच वेळी एक बाघ आडीतून डरकाळ्या फोडू लागलेला त्यांना ऐकू आला.

“काय पण हे गांव आणि काय पण हे जंगल! हा जंगलात हत्ती व बाघ भरले आहेत ते दिसते!” खड्गवर्मा जरा त्रास-त्यासारखा होऊन म्हणाला.

“अरे, म्हणूनच तर आपल्याला शिंपाई आणि गावकरी यांच्या हातातून निसटून पळून जायला ही चांगली संधी मिळाली ना! नाहीतर धा सर्वांनी मिळून हत्तीचाचसारखी आपली दोघांची शिकार केली असती! म्हणून आपण देवाचे आभार मानले पाहिजेत!” जीवदत्त म्हणाला.

दोघे परस्परांची बोलत असतां अचानक झाडीतून बाघ बाहेर धावत आला. त्याच्या-वर उडी मारून एका क्षणात दोघांना ठार करणे त्याला कठीण नव्हते. म्हणून खड्गवर्मा मागे सरला आणि म्हणाला—“जीवदत्त! बोल घाला ठार करू या की या दाराने गावात शिरायला विटाळू या? लवकर बोल काय ते!”

“तुम्हा वाटेत ते कर!” जीवदत्त स्मित करून म्हणाला.

त्यांना हत्तीचे ओरडणे, गावकऱ्यांच्या आरोळ्या आणि कारकुनाचा कर्कश आवाज सर्व स्पष्ट ऐकू येत होते. कुंपणाच्या दाराकडे येण्याची कोणाची देखील हिमत होत नव्हती.

हत्तीला गराडा बालून त्यालाच डार करून त्याच्या प्रयत्नात सवें होते.

वाच हरकालचा फोडीत खड्गवर्माच्या बाजूला बघला. तेव्हा त्याने आपल्या भात्याची एक खोब वाघाच्या कमरेवर मारली. वाघ त्यामुळे चवताळला आणि खड्गवर्मावर डवी मारायला वावला. त्याच वेळी जीवदत्तने आपली कुबडी वाघाच्या तोंडात घालून त्याला डकलले. म्हणून वाघ पिसाळला आणि खड्गवर्मा किंवा जीवदत्त यांच्या अंगावर न थांबता कुंपणाच्या दारतून गानात फिरला.

गावात पळापळ सुरू झाली. हत्ती आल्यामुळे गावकरी पशुवैद्यनेत्र घाबरून गेले होते,

आता वाघच शिरला म्हणून जास्तच माबरून गेले. कारकून झाडावरूनच ओरडत होता—
“अरे! आपले कैदी पळाले. ते दोघे मांत्रिक होते जसे विस्ते. ते आपल्या गावात जाणकी कोण कोणत्या क्रूर जनावराला सोडतात, कोण जाणे. दरजाचा बंद कर दे कोणी-तरी!”

कारकुनाचे ते ओरडणे ऐकून खड्गवर्मा व जीवदत्त दोघांना खूप हंनू कोसळले. खड्गवर्मा आपला मोला कारकुनाच्या बाजूला रोखून म्हणाला—“हा बुन्चा साडावर बसूनच ओरडतो आहे, खाली उतरून लोकांना मदत का नाही करीत? माझ्या-जवळ यावेळी धनुष्य बाण असले तर या घोरड्याचे डोके साबफळासारखे खाली पाडले असते.”

“धनुष्यबाण मिळविणे तितकेसे कठीण नाही. जंगलात त्याची आपल्याला गरज पडेलच. त्या म्हासाऱ्याचे डोके उडविण्याची शोष्ट नंतर पाहून घेऊ. पहिल्याने येथून पळून जाण्याचा विचार कर.” जीवदत्त म्हणाला.

दोघे तेथून निघाले. अंथुक सांठण्यात सावधपणे वाट काडीत दोघे जंगलाच्या बाजूने सपासप पावले टाकीत चालू लागले. वाटेत त्यांना निरनिराळी शवायदे दिसली, परंतु निर्भयपणे पुढे जाणाऱ्या दोघांकड

वाजूला निघून गेला.

सूर्यादियापूर्वी दोघे वरेच दूर निघाले. जंगलाच्या मध्यभागी येऊन पोचले. तो सर्व प्रदेश दाट रानामुळे आणि बोंगराळ असल्यामुळे रात्रीच्या वेळी जास्तच भयंकर दिसत होता.

“खड्गवर्मा! मला वाटते, आपण दहा-बारा कोस तरी दूर निघून आलो असणार. सूर्यादियाला फार वेळ उरला नाही. या झाडावर बसून कोठेतरी थोडा आराम करू या गडचा! मुला काय वाटते?” जीवदत्त म्हणाला.

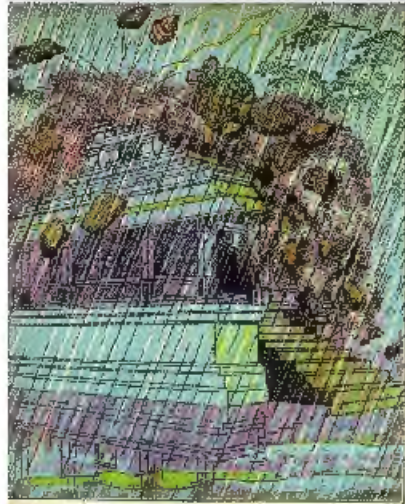
खड्गवर्माने होकार दिला. दोघे एका झाडावर चढून फांद्यांच्या आघारे टेकून

बसले. दोघे फार दमले होते. रात्रभर झोप नव्हती. शिवाय बरेच चालून आले होते. म्हणून त्यांना चटकन झोप लागली.

बऱ्याच वेळानंतर त्यांना कुजबुज ऐकू आली. जीवदत्त जागा झाला. खड्गवर्माने पण झोळे उघडून प्रत्यक्षचक जीवदत्तकडे पाहिले. त्याने खड्गवर्माला गप्प बसायला खूप केली. नंतर त्यांना ज्या बाजूने बोलणे ऐकू येत होते त्या बाजूला त्यांनी वळून पाहिले. सुरवातीला जी कुजबुज वाटली, ती आवाज चढत गेला तसा भांडण असल्यासारखे स्पष्ट झाले.

दोघे ज्या झाडावर बसले होते त्या जागे पासून थोड्या अंतरावर एका साडाखाली काही लोक उभे होते आणि आपसांत काही

तरी ओछव होते. सर्वांना लांबलांब दाढधा होत्या आणि कपाळाला भस्म व कुंकवाचा टिळा होता. त्यांच्या हातात त्रिशूल होते. ते दिसायला अथंकर होते. त्यांच्या राळघाळ छद्माच्या माळा होत्या. भुकाच्या डोक्यावर सुद्धा छद्माचा माळा होती. त्याची बाही सर्वांत मोठी व लांब होती. ती आपला त्रिशूल उचलून धरून दुसऱ्या एकाला घमकावीत हुंदा. काहीजण मध्यस्थी करीत होते. त्यांचे बोलणे स्पष्टपणे ऐकू येत नव्हते.

ते आपसात भांडणारे भैरव भक्त होते. त्यांचा प्रमुख गणलिंगेश्वर नांवाचा एक मनुष्य होता व त्याच्या मुख्य शिष्याचे नाव श्वेतभैरव होते. नवे भैरव मंदिर कोठे

स्थापन करावे, या वाटावर दोघांचा नाद-विवाद चालू होता.

ते सर्व भैरवभक्त पाचसहा महिन्यापूर्वी-पूर्वत चिंत्न पर्वतातल्या एका जुन्या भैरव मंदिरात राहात होते. त्या मंदिरात एक म्हातारी भैरवपुजारीणी होती. एका सणाच्या वेळी भैरवासमोर बघी देण्यासाठी एका मुलाला आणण्यात आले. परंतु त्या पुजारीणीने त्या मुलीला बघी देण्यास नकार दिला. त्या दिवशी रात्री एक मोठे वादळ आले आणि भैरव मंदिरावर वीज पडली आणि ते देऊळ पडून गेले. त्या भैरव पुजारीणीने मुलाचा बघी देण्यास नकार दिल्यामुळेच तो अपघात पडला असे गण-लिंगेश्वराने सर्व भैरवभक्तास सांगितले आणि त्या पुजारीणीचाच बघी देण्याचा घाट घातला. श्वेतभैरवला ते कळले व स्थाने पुजारीणीला कोठे तरी लपवून ठेवले आणि आपल्या गुरूला सांगितले की ती कोठे तरी पळून गेली असावी.

पुजारीण एकाएकी नाहीशी झालेली पाहून गणलिंगेश्वरला श्वेतभैरवाचीच जात काहीतरी लबाडी असल्याचा संशय आला. परंतु पुरावा नसल्यामुळे तो त्याला काही शिक्षा करू शकला नाही. त्यानंतर सर्व जण पुजारीणीचे काम करू शकणाऱ्या एका मुलीच्या शोधार्थ गावात गेले. तेव्हा

कडक नजर ठेवली.

श्वेतभैरवला भैरवभक्त पसंत नव्हता. परंतु आपले ते विचार सर्वांसमक्ष व्यक्त करायला तो धजत नव्हता. म्हणून तो आपल्या गुरूलाच पबळ्युत करण्यासाठी गुप्तपणे प्रयत्न करू लागला.

गणलिंगेश्वरला त्याच्या शिष्याच्या प्रयत्नाची पुरी कल्पना होती. त्याला त्याच्या काही विश्वासपन्न शिष्यांकडून श्वेतभैरव त्याला पबळ्युत करण्याच्या प्रयत्नात असल्याचे कळले होते. त्यासाठी तो आपला गट कायम करीत असल्याचे पण त्याला कळले. म्हणून त्याने श्वेतभैरववर एक भयंकर आरोप लावून त्याचा काटा बुर करण्याचे ठरविले. त्यासाठी त्याने काही साक्षीदार पण जमा केले. त्या दिवशी रात्री तालावाच्या काठावरून ज्या मुलीला पळवून आणण्यात आले होते त्या मुलीला पळून जायला श्वेतभैरव भक्त करण्याच्या प्रयत्नात होता असा त्याच्यावर आरोप लावला.

श्वेतभैरवने तो आरोप सोटा असल्याचे सांगितले. म्हणून गणलिंगेश्वरला जास्तच राग आला आणि तो आपल्या शिष्याने आपल्या शिष्याचा बघ करायला तयार झाला. काही शिष्यांनी दोघांमध्ये मध्यस्थी करण्याचा प्रयत्न केला. त्या मुलीला

बोलावून तिलाच काय ते विचारून घ्यावे असे त्याचे म्हणणे होते.

ते मान्य करून की काय गणलिंगेश्वरने ठाडी वाजविली. ती ठाडी ऐकून त्रिशूल घेऊन एक तरुण भैरव झाडांच्या जाडून पुढे येऊन उभा राहला. पळवून आणलेल्या मुलीला जावून समोर हजर करण्यास गणलिंगेश्वरने आज्ञा केली. तो तरुण भैरव आठ दहा मिनिटांनी सोळा सतरा वर्षे वयाच्या एका मुलीला घेऊन आला.

गणलिंगेश्वरने त्या मुलीला विचारले- “रात्री तू पळून जाण्याचा प्रयत्न केला होतास की नाही? तुला कोणी मदत केली?” श्वेतभैरवकडे बोट दाखवून त्याने

चांगोचा

तुझे बिचारले-“बाने पळून जायला मदत केली होती की नाही? खरे बोल, खोटे बोलू नकोस. तुला विषयाने कारण नाही. पण जर का तू खोटे बोलतोस तर महाकाळभैरव तुझे डोकें उडवील लक्षात ठेव!”

त्या मुलीने खरे बोल सांगितले. म्हणाली-“मी पळवणाऱ्या प्रयत्न केला होता. पण जला कोणी मदत केली नाही की पळून जाण्याचा प्रयत्नातून पण बिले नाही.” तिच्या त्या उतराने सबाबाचा बलाचे समाधान झाले. सबाबाच सांगे नाही ते एकट्या बळविशेस्वराने.

बळविशेस्वराने मुलीला बोलून जायला त्या तरुण भैरवाला सांगितले. मंतर येत भैरवाकडे करड्या नजरेने पहात आणि त्याच्या कंठरेपरीत छिन्नत झडलेली श्वाश पांका आपल्या हातात धरून म्हणाला-“माझ्यानंतर तू का भैरव पक्षांचा मुद्द होऊन जाय नाही. तू लुच्चा, लबाब आहेस! तुला भैरवातमोर कळी का देऊ नये असा मी विचार करतो आहे. परंतु तुझ्यावर

वि Fullscreen 127 + X ◀ ▶ 22 / 76

म्हणून मी तुला जाता सोडतो आहे.” खेत भैरवाच्या डोक्यात एकाएकी काज जाले कीनास ठाऊक, त्याने जायला निवृत्त जवळून आपल्या दुरूबर रोखून धरला. तेव्हा त्याच्या एका मित्राने त्याच्या सांघावर हात ठेवून, असोबाई करू नकोस म्हणून बोल केली.

बाडावर बसून खड्गवर्मा व जीरवत हे सर्व वृद्ध लक्षपूर्वक पहात होते. परंतु रबांचे बोटाने त्यांना स्पष्टपणे ऐकू नव्हते. एका भैरवाला, त्या मुलीला हावीत बोलून जाताना त्यांनी पाहिले आणि गांवाच्या पार-लाचो तीव्र मुलगी बलाची, असे त्यांना वाटले.

“खड्गवर्मा, त्या विचारीला या कर राक्षसांच्या हातांखून बांधविले पाहिजे.” जीरवत म्हणाला.

“मरोबर आहे, तुम्हे म्हणजे! आपण तिला बांधविलेच पाहिजे. बळम जाले तर या भैरवांची काही यत्नांना बापासिहाच्या तोंडी देऊन ही ते केले पाहिजे!” खड्गवर्मा म्हणाला. (क्रमशः)

लक्ष्मी आणि सख्खरी

विक्रमादित्याने हट्ट सोडला नाही. तो लाडानवळ घेत आला, भेट सांघावर काढून नेतले आणि स्वयंभवाच्या विलेने बाळू कायला तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला-“राजा, बला एका पोटीची संका वाटते. तुला सुन्या प्रयत्नात या मित्राले तर तू त्याचा उपयोग करतील की विजयवर्मा नावाच्या स्वीधारका प्रान्त घेत ऐकाल सोडून देतील, न कळे! मी ती दोघ संगतो, लख देऊन ऐक.” असे सांगून वेताळ बोष्ट राहू लागला.

उज्जैन नगरीत एक गरीब विद्वान बसित रहात असे. त्याला विजयवर्मा नावाची एक मुलगी होती व तिका बोल जाळवण होते. त्या विद्वान पंडिताच्या बरी त्या ज्या गोष्टीची वर्षां होई ती विजयवर्मा लक्षपूर्वक ऐकत असे. एकदा ऐकलेली बोष्ट तिच्या लक्षात राहिली. इतकी विचरत गेले. ती पोटी होत

वेताळाच्या गोटी

तुझे बिचारले-“बाने पळून जायला मदत केली होती की नाही? खरे बोल, खोटे बोलू नकोस. तुला विषयाने कारण नाही. पण जर का तू खोटे बोलतोस तर महाकाळानेच तुझे दोळे उडवील लक्षात ठेव!”

त्या मुलीने खरे बोल सांगितले. म्हणाली-“मी पळवणाऱ्या प्रयत्न केला होता. पण जला कोणी मदत केली नाही की पळून जाण्याचा प्रयत्नातून पण बिले नाही.” तिच्या त्या उतराने सबाच्या बनावे समाधान झाले. सबाबाबत झाले नाही ते एकट्या बर्बादियेवर आहे.

बर्बादियेवराने मुलीला वेळून जायला त्या तरुण भैरवाला सांगितले. मंतर येत भैरवाकडे करड्या नजरेने पहात आणि त्याच्या कंठरेपरीत जोडत असलेली हवास पांका आपल्या हातात धरून म्हणाला-“माझ्यानंतर तू का भैरव पक्षांचा मुद्द होऊन जाय नाही. तू लुच्चा, लबाब आहेस! तुला भैरवातमोर कळी का देऊ नये असा मी विचार करतो आहे. परंतु तुझ्यावर

महानुभूती मो तुला जाता सोडतो आहे.”

खेत भैरवाच्या जोल्हात एकाएकी काज जाले कोणास ठाऊक, त्याने जायला निवृत्त जवळून आपल्या दुरूबर रोखून धरला. तेव्हा त्याच्या एका मित्राने त्याच्या सांघावर हात ठेवून, असोचार्दी करू नकोस म्हणून बोल केली.

बाडावर बसून खड्गवर्मा व जीरवत हे सर्व वृद्ध लक्षपूर्वक पहात होते. परंतु रबांचे बोटने त्यांना स्पष्टपणे ऐकू नव्हते. एका भैरवाला, त्या मुलीला हावीत वेळून जाताना त्यांनी पाहिले आणि गांवाच्या पार-लाचो तीव्र मुलगी बलाची, असे त्यांना वाटले.

“खड्गवर्मा, त्या विचारीला या कर राक्षसांच्या हातांखून बांधविले पाहिजे.” जीरवत म्हणाला.

“मरोबर आहे, तुम्हे म्हणजे! आपण तिला बांधविलेच पाहिजे. बक्य झाले तर या भैरवांची काही यत्नांना बापासिहाच्या तोंडी देऊन ही ते केले पाहिजे!” खड्गवर्मा म्हणाला. (क्रमशः)

लक्ष्मी आणि सख्खरी

विक्रमादित्याने हट्ट सोडला नाही. तो लाडानवळ घेत आला, भेट सांघावर काढून नेतले आणि स्वयंभवाच्या विलेने बाळू कायला तेव्हा प्रेतात बसलेला वेताळ त्याला म्हणाला-“राजा, बला एका पोटीची संका वाटते. तुला सुन्या प्रयत्नात या मित्राले तर तू त्याचा उपयोग करतील की विक्रमाची नावाच्या स्वीकारता घ्यात घेत ऐकोल सोडून ऐशील, न कळे! मी ती दोघ संगतो, लख देऊन ऐक.” असे सांगून वेताळ बोष्ट राहू लागला.

उज्जैन नगरीत एक गरीब विद्वान बसित रहात असे. त्याला विद्वद्वी गांवाची एक मुलगी होती व तिका बोल भावपण होते. त्या विद्वान वंदिताच्या बरी त्या ज्या गोष्टीची चर्चा होई ती विद्वद्वी लक्षपूर्वक ऐकत असे. एकदा ऐकलेली बोष्ट तिच्या लक्षात राहिली. इतकी विचरत गेले. ती पोटी होत

वेताळालाच गोटी

गेली तसतशी तिची काव्यशक्तिपण विकसित होत गेली. आशुकवित्वापासून मोठमोठी काव्य रचण्याची शक्तिपण तिला प्राप्त झाली. तिचे काव्य जे कोणी वाची तो विजयश्रीची काव्य प्रतिमा सरोखरब अद्भुत आहे, असेच म्हण.

विजयश्री आपल्या वडिलांबरोबर पंडिताच्या सभेत जाऊ लागली. वशातच तिच्या काव्यप्रतिभेची स्थाती वाढवत गेली त्याचप्रमाणे तिच्या वयाबरोबर तिच्या सौंदर्यात कसालीचा फरक पडत गेला आणि तिला पाहून वाटू लागले की ती वेबलोक- तील कोणी देखी असावी तिची काव्यबला व सौंदर्य पाहून तिला मागणी पालणारांची

मागण्या एका तरुण युवकाला मनाने वरल होत युवकाने चंद्रशेखरची गण धरची स्थिति गरिबीची होती. पण विजयश्रीच्या कवितेवर तो आपले सर्वस्व दाहायला तयार होता. म्हणून विजयश्रीने कविपत्नी म्हणून तिला बांगली घ्यायला होऊ लागली म्हणजे चंद्रशेखरशी विवाह करून मुचाने ससार घाटासचा वसे मनात ठरविले.

मध्यंतरी उज्जैनच्या राजाच्या कानापर्यंत विजयश्रीच्या काव्यप्रतिभेची व सौंदर्याची गोष्ट जाऊन पोचली म्हणून राज दरवर्षी त्याच्या दरबारात ज्या पंडितांच्या सभा होत त्या सभेत उपस्थित राहण्यासाठी विजयश्रीला देखील आदरपूर्वक तिसत्रण पाठवू लागला.

राजाने तिची कविता ऐकून आपला उच्चैः सत्कार केला तर आपल्याला वन प्राप्ती होईल व आपल्या इच्छेप्रमाणे विवाह करून घेता येईल असा विचार विजयश्रीने केला म्हणून तो पंडित सभेत उपस्थित राहून काव्यवाचन करू लागली तिची कविता व विचार ऐकून पंडितांच्या सभेत तिचा आदर वाढतच गेला.

नंतर एका सभेत काव्यप्रतिभेची प्रति- इतिताच झाली व विजयश्रीने काव्यवाचन करून कविमंडळीस मुग्ध करून सोडले.

तिला बहुमोल परितोषिके देऊन तिचा सत्कार केला व तिला राजअतिथि म्हणून राजवाड्यातच काही काळ राहण्याचा आग्रह केला. आपले प्रसन्न साधक शात्या- यक्ष तिला फार आनंद झाला व तिन राजाचे अतिथ्य स्वीकारले.

राजवाड्यात पाऊल टाकताच तिच्या जीवनात बदल झाला. गरिबी कधी असते हेदेखील ती विसरून गेली अंत पुरात सेवेस नित्य दासीचा धोळका असे तिला उत्तमोत्तम वस्त्रे परिधान करण्यासाठी देण्यात येत ती जिकडे जाई, पालखीत बसून जाई. दररोज नृत्य गायन इत्यादी करमणुकीची व्यस्तता राजाने करून दिली होती स्वर्गमुख ते पाहून जास्त काय बसू शकणार असा विचार तिच्या मनात आला दररोज युवराज तिला भेटायला येत व शिकार आणि युद्ध यासंबंधी तिला आपले अनुभव सांगत.

या तशीच जीवनात विजयश्रीला पुनर्जन्म मिळाल्यासारखे वाटू लागले परंतु त्या जीवनात काव्य आणि पांडित्य यांना स्थान नव्हते तिला आपला पूर्वजीवनाची आठवण होईल अशी एकही गोष्ट घडत नव्हती म्हणून तिची काव्यप्रतिभा आणि आशु- कविपण जगुकाही लयासक्त होत.

ते जीवन आणखी जास्त सुखकर व्हायला आणखी एक गोष्ट घडली एक दिवशी युवराजांनी विजयश्री जवळ तिच्याशी विवाह करण्याची इच्छा असल्याचे प्रगट केले आणि महाराज व महाराणीची त्या गोष्टीस सभती असल्याचे पण सांगितले ते ऐकून विजयश्री आश्चर्यचकित झाली परंतु लगेच उत्तर न देता, दुसऱ्या दिवशी आपले मत देण्याचे कबूल केले.

ती राजभर विचार करीत राहिली आणि उजाडल्यावर महाराणीला नेटून म्हणाली—“महाराणी! युवराजांबरोबर मला विवाह करता येणार नाही राजवाड्यात माझा जे आदर सत्कार झाला त्याबद्दल

ही आपलं फार फार आमार मानते आणि मगदी नम्रपणे मला माझ्या घरी पोच-विण्याची व्यवस्था करावी अशी विनंती करते

त्याच दिवशी राजाने तिला तिच्या घरी आदरपूर्वक पोचविले. त्यानंतर काही दिवसांनी चंद्रशेखरशी तिला विवाह झाला. यथवर गोष्ट सांगून बेटाळ म्हणाला-
“राजा! विजयवीचा हा कसा काय विवेक म्हणावयाचा? चोरो दिवस राजवाड्यात तिला जी आदर झाला त्यामुळे तिच्या जीवनात किती नवल झाला होवा? आपल्या गरिबीची तिला आठवणदेखील राहिली नव्हती. गरीबीत तिला कसे दिवस काढावे लागत होते हे देखील ती विसरली नव्हती का? किंवा युवराजाने विवाहाची इच्छा प्रसन्न केल्यावर, तिला ती त्याच्याहून नांकण-भर भोटीच आहे असे वाटले की काय? पाशिवाय राजभर तिने असा मोठा विचार तो काय केला? या सर्व प्रश्नांचे साधाधान कारक उत्तर माहीत असून तु दिले नाहीस

उत्तराचा खरे स्रोत म्हणजे तुला पायांवर लोळू लागलीस.”

त्यावर विस्मयित म्हणाला-“विजय-वीचा विवेकच आपल्याला दिसतो. युवराज तिच्या सौंदर्यावर भाळले होते हे खरी खरे असले तरी राजवाड्यात अतिथि म्हणून तिला प्रवेश मिळण्याचे मुख्य कारण तिची काव्यप्रतिभा होती. राजवाड्यात काव्य प्रतिभेच्या प्रदर्शनाला वाच दिवला नाही. पाशिवाय युवराजांनी आपले मनोगत प्रगट केल्यावर तिला चंद्रशेखरची आठवण झाली असावी. नंतर युवराजाशी विवाह झाल्यास सरस्वतीला कायमची पाठ दाखविण्यासारखे झाले असते. लक्ष्मीची कृपा झाल्यावर सरस्वतीचा विसर पडतोच. म्हणून राजभर तिला विचार करावा लागला व जोप आली नाही, यात नवल नाही.”

अशा तऱ्हेने राणाचे मौनभंग होताच बेटाळ बेटासह अवृष्य झाला व झाडाला आरुन लोबकळू लागला (कल्पित)

चलारव चोर

हूनानियाच्या राजधानीत एक अटुल चोर रहात असे. एक दिवशी तो चोरी करतल्या निघाला. वाटेत खेडेगावातला चोर त्याला भेटला. परस्परांशी बोलणे झाल्यावर दोघांची मैत्री जमली.

राजधानीतला चोर खेडेगावाच्या चोराला म्हणाला-“तुझे कौशल्य पाहतो. तू काव-ळ्याचा बोझा चुकवून त्याच्या घराट्यातली अडी चोरून घेऊन ये.” खडगावातला चोर झाडावर चढला. घराट्यात माडी अडी उबवीत बसली होती. चोराने तिला चुकवून अडी चोरली आणि खाली उतरून आला. परंतु खाली उतरून आल्यावर लक्षात हात घाकून पाहतो तर अडी नव्हती. राज-धानीतला चोर ती अडी दाखवीत म्हणाला-
“तू चोरी करण्यात पटाईत आहेस वण चोरलेला माल वांचविण्यात हुशार नाहीस. तू माला साथी झालास तर आपण दोघे

मिळून खोरलेला माल अर्धा अर्धा वांटून घेऊ.” खेडेगावातल्या चोराने ते मान्य केले.

दोघांनी त्या रात्री राजाचा खजिना लुटण्याचे ठरविले. मध्यरात्रीच्या सुमारास दोघे राजवाड्यात बघून गेले. छपाखराच्या गथाक्षतून पळून खजिना कोठे आहे याची माहिती काढली. त्यात पिंपे असून सोन्याची नाणी होती. राजधानीतल्या चोराने खड-गावातल्या चोराला खजिन्यात दोरीच्या सहाय्याने उतरविले. त्याने एक पिंपवी असून सोन्याची नाणी आणली आणि दावे राजवाड्यातून निघून गेले.

दुसऱ्या दिवशी राजाने नित्याप्रमाणे खजिन्याची तपासणी केली आणि विचारले-
“रात्री खजिन्यात कोण आला होता?”

“कोणी आला नव्हता महाराज!”
पहारेकरी म्हणाला

राजाने ही गोष्ट म्हाताऱ्या कैद्याला जाऊन सांगितली तेव्हा तो कैदी म्हणाला- 'तो चोर पुन्हा येईल आणि त्या गवाक्षाची दुप्पटो करू नये आणि शिंदकीच्या बाबी दाट बट्टे दाखविणार अरुन ठेवावी '

म्हाताऱ्या कैद्याचा अवयल बरोबर निघाला. राजाच्या घेरीचा संसय येथ्यापूर्वी आपली पोडं सोम चोरून आणले पाहिजे असे ठरवून त्या दिवशी रात्री दोघे चोर खजिन्याच्या छपरावर आले खडगावातला चोर पहिल्या दिवसासारखा खजिन्यात उतरला आणि धिक्कट दाखव्या पिंपात जाऊन पहला आणि आतून खोरडला- 'अरे आणि फातलो रे! मी दाखव्या पिंपात खडकलो आहे. मला वर जोडून काढणे तुला शक्य नाही मी राजाच्या हातात जिवंत सापडलो तर त्यात तुला बोका आहे म्हणून तू मला विष दे आणि पळून जा '

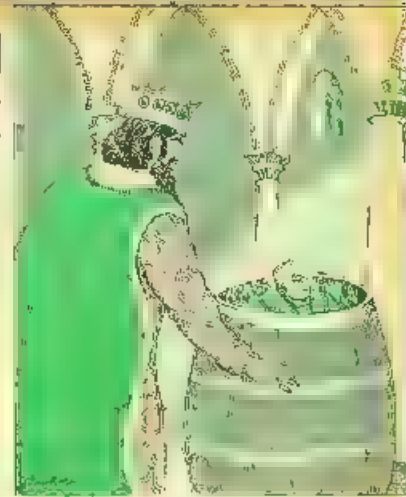
"भिड एकदा मित्रा! मद्रयाजवळ एक औषध आहे ते घेतलेस की तू मेळवा- साख्खा होऊन जाशील. उद्या येऊन मी तुला रक्षण करीन " राजधानीच्या चोराने सुचविले व दोरीच्या सहाय्याने असल्या मित्राला ते औषध दिले. ते औषध घेतल्या बरोबर खेडेगावातला चोर प्रेतासारखा दाखव्या पिंपात ताड उभा झाला.

दुसऱ्या दिवशी राजाने खजिन्यात येऊन पाहिले आणि पिंपात उभा असलेला एक समुप्य पाहून म्हणाला- 'अरे लबाडा! आता तू कोठे जातोस पाहतोच मी! ' परंतु राजाने अवयल जाऊन पाहिले तर चोर मेळला परंतु त्याने पुन्हा तुरुंगात जाऊन म्हाताऱ्या कैद्याचा सल्ला घेतला. म्हाताऱ्या कैदी खर्च ऐकून घेऊन म्हणाला- 'म्हाराब! हे चोर बट्टे चोर दिसत आहेत '

"म्हणजे पा चोरा शिवाय आपली एक चोर आहे वाटते? " यजाने विचारले

"दुसरा चोर असल्या शिवाय हा मेला कसा? आत्महत्या करणं त्याला शक्य नाही दाखव्या पिंपात खडकल्याने वीन जाण्याचे कारणच काय? दुसऱ्या चोराला धकडायला पण एक व्यक्ति आहे. मेलेल्या चोराचे प्रंत घेऊन जायला तो नक्कीच येईल राजधानीच्या प्रवेश दाराजवळ एका खुर्चीवर त्या चोराचे प्रेत आणून ठेवावे आणि पाहरेकरी जवळच तमून ठेवावेव ' म्हाताऱ्या कैद्याने सल्ला दिला

म्हाताऱ्या कैद्याने सांगितल्याप्रमाणे राजधानीतला चोर आपल्या मित्राला खोद- विथ्याचा प्रपलं काढ लातला त्याने एक पांढरा बोडा, एक गाडी व चार दाखव्या दाऱ्या विकत घेतल्या आणि एका म्हाताऱ्याच्या वेध करून गाडीत बसून नगराच्या

दारापर्यंत आला तेथून कुसारे पत्रास पाधलावर आपली गाडी एकदम उल्टी पाडून मोठ्याने ओरडू लागला "गाडी गाडी ठळठळी हो! दाखव्या झाल्या पण खाली पडल्या हो, आम्हांला वांचला! "

पाहरेकरी म्हणाले- "म्हाताऱ्या! तू एक सारी मरून दाख दशील तर आम्ही कुडी गाडी सरळ उभी करून देऊ "

"मालक! मी नाही केव्हा म्हटले? आनंदाने देईन. मला मदत करायला या! "

राजधानीतला चोर म्हणाला पाहरेकरींनी गाडी सरळ उभी करून दिली. दाखव्या झाल्या गाडीत ठेवून एकीतली दाख मनसोक्त पिऊ लागला. राज-

राजाने सरळ जाऊन तुरुंगातल्या एका म्हाताऱ्या कैद्याला विचारले- 'कोणीतरी खजिन्यात शिरून दोन हजार सोन्याची नाणी चोरली आहेत परंतु मितीला कोठे भोक नाही घातले गुपित काय असू शकेल? "

कैदी म्हणाला- "म्हाराब खजिन्याला नक्कीच भोक पाडले गेले असणार खजिन्यात जाऊ करून वर कोळून निघतो हे पाहणे गुप्तद्वार कोठे आहे हे कळेल! "

राजाने म्हाताऱ्या कैद्याच्या सल्ल्या-प्रमाणे खजिन्यात आठ कैद्या छपरात काचेची जी गवाक्षे होती त्यापैकी एकाने घूर बाहेर निघत असलेला दिसून आला.

"नाहो हरे, तो तबकीच चोरून पडणून नेरुळ चोराबा काय विश्वास?" राजधानीतला चोर म्हणाला

"अरे म्हातान्या! तो चोर कुणा बोवा चोरून घेऊन गेला तर मी त्या चोड्याची किंमत तुला देईन, झाले?" नाईक म्हणाला

हळूहळू पाहरेकऱ्यांना शस्त्रे चढू लागली. तेव्हा राजधानीतला चोर खेडेगावातल्या चोराजवळ गेला आणि त्याच्या तोंडाला असले तरी शीपच घातले थोड्या वेळाने खडेगावातला चोर बुडीवर आला

'मित्रा! हे पाहरेकरी फार वेळ गुगीत

राहणार नाहीत तू थोड्यावर वसून राहून पाय काढ तो तुला सकाळी येऊन भेदून असे सांगून राजधानीच्या चोराने त्याला पळून जायला सांगितले आणि तो विभूत गल्यावर म्हणतारा चोर शीप लागल्याचें बॉग नखून गाडीतक पडून राहिला

हळूहळू सर्व पाहरेकरी बुडीवर आले. चोराने राबवर थोडादेखील पळून गेलेला पाहून सर्व पाहरेकरी चकित झाले. यापुढे डोळे चोळून चढूकडे पाहून म्हणाला-"तो म्हातारा चोर म्हणाला ते खरे ठरले!"

झोपेचे सोंग करून पळून राहिलेल्या चोराला तो म्हणाला-"अरे म्हातान्या! तू म्हात्मास तसेच झाले, बघ! पण कसे, हे

ही गोष्ट कळली तर आमची कामंडी लोळविली जाईल! मी कबूल केल्याप्रमाणे चोड्याची किंमत जायला तयार आहे, एकदाच नव्हे तर दुप्पट किंमत द्यायला तयार आहे. पण एका अडीवर, तू ही गोष्ट कोणाला सांगता काय नाय!"

राजधानीच्या चोराबा डाव सावळा झोपा आणि बर स्वास्त पांचवें मोहरा मिळाल्या होत्या. तो आनंदाने निघून गेला.

राजाला जेव्हा ही गोष्ट कळली तेव्हा त्याने तुघलात आज्ञा म्हातान्या केडाला पुढे काय करायचे हे विचारले, तेव्हा तो म्हणाला-"महाराज! ते चोर मोठे वस्ताद आहेत, हे सांगितले नव्हते का? आपण एक मोठे बक्षिस देण्याचे जाहीर करा म्हणजे तो नक्कीच आपल्याकडे येईल!"

म्हातारा कडी म्हणाला त्याप्रमाणे राजाने एक मोठे पारितोषिक जाहीर केले. राजधानीतल्या चोराने राजाजवळ जाऊन तोच

सारा चोर असल्याचे सांगून पारितोषिक घेण्यास आल्याचे सांगितले.

"हूच तो चोर आहेत, याचे सारी काय प्रमाण?" राजाने चोराला विचारले

चोर, दूर एक मनुष्य बैलाला हाकीत नेत होता, त्याच्याकडे थोडे वाखवून म्हणाला-"पाहिजे तर मी तो बैल चोरून आणून दाखवितो" बैलाला हाकून नेणारा मनुष्य खेडेगावातला चोर होता

"तू त्या बैलाला चोरून घेऊन आलास तर मी तू म्हणतोस ते मान्य करीन." राजा म्हणाला

राजधानीतल्या चोराने बैलाला हाकून नेणाऱ्याला आऊन काहीतरी सांगितले तेव्हा तो आपले डोळे बडबोत पळून गेला. तेव्हा राजधानीतला चोर बैलाला घेऊन राजाकडे आला. राजा चोराला चलाखी पाहून खरोखरच खूष झाला आणि त्याला जाहीर केल्याप्रमाणे पारितोषिक देऊन निरोप दिला

दोघा चोरांनी ते पारितोषिक आपसत लवचें असे वाटून घेतले.

धानीतल्या चोराने त्या वास्तु झोपेचे शीपच घातले होते हे त्यांना माहीत नव्हते पाहरेकरी झोपेत पंगत होते तेव्हा राजधानीतल्या चोराने खडेगावातल्या चोराकडे थोडे दाखवून पाहरेकऱ्यांच्या नायकाला विचारले "नाईक साहेब! आपण कोण?"

"अरे हा एक अटुल चोर आहे" नाईक म्हणाला

"तरतण हा आमचा बोवा पळवून नेईल म्हणता?" राजधानीतला चोर थोड्या भावनेचा माणसासारखा विचार लागला

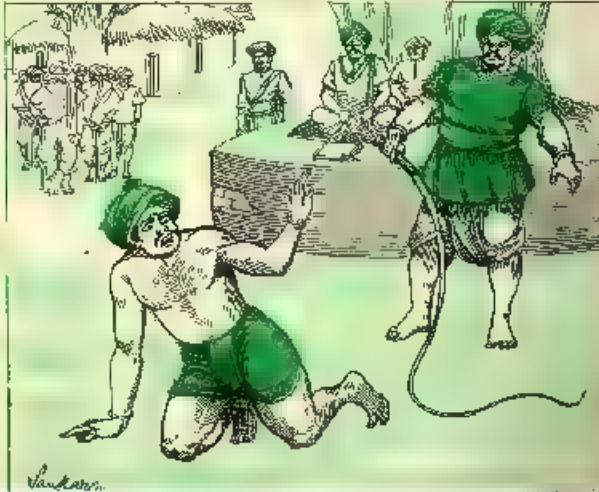
"अरे, तुझे डोळे तर फिरले नाही ना? मेलेला माणूस कुणा थोडा कसा चोरून नेईल?" नायकाने विचारले

तीन तऱ्हेची शिक्षा

एका गावी एक तुपाचा व्यापारी रहात असे. तो फार लोभी होता. तो कसले तरी तेल मिशळून तुप विक्रीत असे. म्हणून तुपाचा वास वेई शेतटी ती एकदा अधिकाऱ्याच्या जाळपात सापडला. त्यांनी त्याच्यावर तुपात तेल मिशळून विकल्याचा आरोप ठेवून न्यायाद्विषमनोर उभे केले. न्यायाद्विशाने व्यापाऱ्याचा आरोप सिद्ध झाल्यावर त्याला तीन तऱ्हेची शिक्षा केली आणि म्हणाला—“तुला यातली हवी असेल ती शिक्षा सोपतां घेईल त्या शिक्षा अनुक्रमे असा होता—(१) व्यापाऱ्याने एक पैताभर ते पातेळीं तुप खावे. शहर फटके प्यायची शिक्षा मान्य करावी किंवा शहर रुपये दंड सोळावा

तुपाच्या व्यापाऱ्याला दंड भरणे किंवा फटके खाणे दोन्ही गोष्टी मान्य नव्हत्या म्हणून त्याने पैताभर तुप व्याघरे फेकून केले. परंतु अर्जा पैला प्याल्याबरोबर त्याला ओकारी आली म्हणून फटके घ्यायचा तो तयार झाला. परंतु चार फटके पडतांच ते असह्य झाले म्हणून त्याने शोधर रुपये दंड घेऊन बायली सुटका करून घेतली

—सदाशिव दिळे

राजाची युक्ती

एका गावी एक सरफ रहात असे. तो सोन्याच्या दागिन्यांच्या व्यापारबरोबर दागिने गहाण ठेवून घेऊन व्याजाने कर्जाऊ रुपये सुद्धा देत असे. म्हणजे सरफाबरोबर तो सावकारीपण करीत असे गरीब व मोठ्या मावड्या गिऱ्याइकांना तो फेसवीत असे. जे दागिने गहाण ठेवलेले असत त्या सोन्याच्या दागिन्यां ऐवजी तो पितळचे दागिने कर्ज दिलेले रुपये परत मिळाल्यावर बेत असे. परंतु मोठ्या भावड्या लोकाना ते कळत नसे

एकदा जयंत नावाच्या तरुण माणसाने त्या सावकाराकडे एक सोन्याची माळ गहाण ठेवून काही कर्ज घेतलं तो तरुण मनुष्य मोठ्या असेल असे समजून त्याला आपण फसविले तर त्यात धोका नाही असा विचार करून त्या सावकाराने एक नकली हार सन्या ह्या ऐवजी ठेवून दिला

त्या तरुण माणसाने कर्जाची रक्कम व्याजासकट परत केली तेव्हा सावकाराने तो नकली हार त्याला परत दिला

परंतु जयंतने हार नीट तपासून पाहिल्या आणि म्हणाला—“मी ठेवलेला हार हा नव्हे माझ्या हारावर माझ्या आजोबांचे नाव आहे. म्हणून माझा हार मला परत आवा” परंतु सावकाराने हे मान्य केले नाही बसत तो हार नेऊन एका सोनाराला दाखविला. सोनाराने तो हार नकली असल्याचे म्हणजे सोने नसल्याचे व मोठी खोटे असल्याचे सांगितले म्हणून जयंतने राजाच्या दरबारात आपला गान्हाण नेले

राजाने सावकाराला बोलावून विचारले सावकार म्हणाला—“महाराज! माझ्याकडे अनेक लोक दागिने गहाण ठेवून कर्ज घेऊन जातले. ठरल्या वेळी कर्जाची रक्कम

परत करून दागिने परत घेऊन जातात मी या तरुण भाणसाला मी ओळखून नव्हतो तरी मी त्याला कर्जे दिले. त्याला फसवून मला काय मिळणार?"

हा तरुण मनुष्य म्हणतो की त्याने मुमच्याकडे जो मोत्यांचा हार गहाण ठेवला होता त्याच्यावर त्याच्या आज्ञेचे नाव होते हो असे ही म्हणतो की हा हार खऱ्या सोन्याचा आणि खऱ्या मोत्याचा नाही. त्यावर नाव देखील नाही त्याला तुमचे काय उत्तर आहे?" राजाने सावकाराला विचारले

याचा अर्थ असा की त्याने माझ्याकडे नकली हारच गहाण ठेवला होता काय पण लबाडी हो? या जगात न्याय अन्याय,

सावकार म्हणाला

"तरुण ह्यात तुमची काही चूक नाही तुम्ही दोघे आता गंलात तरी चालेल" राजाने सावकाराला ब जपतला सांगितला व्यासारी आनंदाने घरी परतला आणि जयत हताश होऊन तिघून गेला.

दोघे विव्ठून गेल्यावर राजा आपल्या मंत्र्याला म्हणाला-"हा सावकार वस्ताद दिसतो याला मुद्दामालासकट पकडले पाहिजे 'मंत्र्याने चकित होऊन विचारले-

"महाराज! आपणांस हे कसे काय कळले?" 'अहो, ही सरळ गोष्ट आहे! सावकार सराफीचा धंदा पण करतो आहे नकली सोने व सोती सरे मानून तो ठवूनच छगार

फसवायचे ठरवूनच नकली हार ठेवून गेला होता तर तो परत घेऊन रुपये तरी कां पत्त करील? सावकार त्या तरुण भाणसाची ओळखपण नव्हती असे म्हणाला यावरून या सावकाराने या पुर्वीदेखील कित्येक गारगारिवांना असेच फडविल असणार म्हणून चककधी केलीच पाहिजे मी एक युक्ति करावी म्हणतो. असे सांगून राजाने एक उपाय सुचविला

दुसऱ्या दिवशी नंत्र्याने आपल्या एका नोकराला बोलावून त्याच्या हातात हिऱ्याची एक बांगडी दिली आणि काय करायचे ते समजावून सांगितले आणि त्या सावकाराकडे पाठविले

नोकर सावकाराकडे जाऊन म्हणाला 'शंटवी! मी एक परदेशी आहे येथे व्यापार करायला आलो आहे भास्माजवळ आहे ती ही एक हिऱ्याची बांगडी, याची किंमत काही नाही तरी बहा हजार रुपये असेल आपण घेता का ही?"

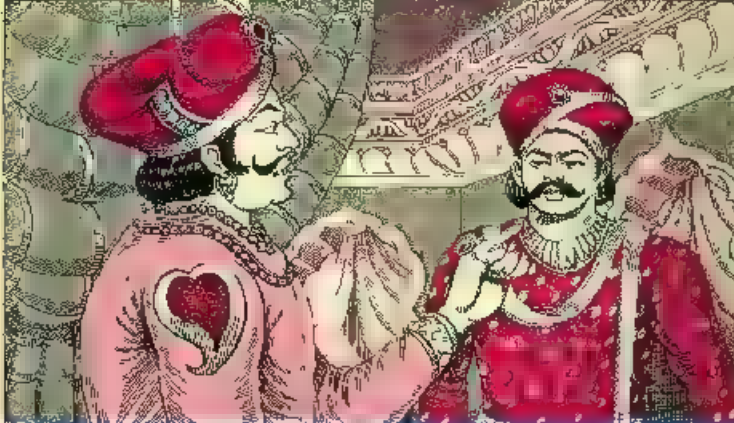
सावकाराने त्या मनुष्याकडे बर पासून खालपर्यंत दोनदा तीनदा पाहिले. हिऱ्याची बांगडी पाहून चोरीचा माल असावा असे त्याला वाटले म्हणाला- नू म्हणतास ती किंमत कायच जाला आहे मी दोन हजार घायला मशार आहे"

'अहो, पण तसे कसे चालेल? कमीत कमी पांच हजार तरी!" नोकर म्हणाला सावकाराला जतां तो चोरीचाच माल

नोकर सावकाराकडे जाऊन म्हणाला 'शंटवी! मी एक परदेशी आहे येथे व्यापार करायला आलो आहे भास्माजवळ आहे ती ही एक हिऱ्याची बांगडी, याची किंमत काही नाही तरी बहा हजार रुपये असेल आपण घेता का ही?"

सावकाराने त्या मनुष्याकडे बर पासून खालपर्यंत दोनदा तीनदा पाहिले. हिऱ्याची बांगडी पाहून चोरीचा माल असावा असे त्याला वाटले म्हणाला- नू म्हणतास ती किंमत कायच जाला आहे मी दोन हजार घायला मशार आहे"

'अहो, पण तसे कसे चालेल? कमीत कमी पांच हजार तरी!" नोकर म्हणाला सावकाराला जतां तो चोरीचाच माल

असली पाहिजे, यात शंका उरली नाही कारण त्या बागडीची किंमत कमीत कमी दारा हजार नरी होनीच म्हणून सावकार म्हणाला—“हू म्हणतो आहेस तर पावशे जाणवली देईन. पाहिजे तर दे नाहीतर परत घेऊन जा.”

‘वरं तर ना, तुम्हांला बायले असतील तेवढे!’ असे सांगून नोकर अडीच हजार रुपये घेऊन गेला त्याच वेळी राजधानीच्या कोतवालाने सडकीचे पारंट आणले आणि म्हणाला—“राजवाड्यात चोरी झाली आहे चोरीचा माल कोठे आहे हे पाहण्यासाठी सर्व बराक्याच्या दुकानांचीं बळतो घेण्यासाठी सरकार आज्ञा झाली आहे कोणी चोरीचा माल आपल्यासारख्या सराफ्याला विकला नसेल कशावरून?”

“घा, ब्या तपासून सर्व माल! माझ्याकडे आहे ती हीच एक तिजोरी!” सावकार म्हणाला

तिजोरी उघडताच वरच ती हिऱ्याची बांगडी दिसली “ही हिऱ्याची बांगडी राज-

साठी तिजोरीच घडून जातो अर्धा आपण देखील बरोबर चलावे!” कोतवाल म्हणाला चाईलाजाने सावकाराला कोतवाला बरोबर जावे लागले राजवाड्यात सावकाराला एका खोलीत असण्यास सांगण्यात आले

त्यानंतर राजधानीभर दबडी पिटविण्यात आली ती अमुक सावकाराकडे कोणी दागिला गहाण ठेवून कर्ज घेतले असेल आणि कर्ज परत देते वेळी जी दागिला मिळाला असेल तो घडून सर्वांनी राजवाड्यात हजर व्हावे “दबडी ऐकून पुष्कळ लोक आले आलेल्या लोकांपैकी जवळजवळ सर्व लोकांजवळ खोटे नकली दागिनेच निघाले. त्यांच्या जोडीचे खरे दागिने तिजोरीतून निघाले. त्या तिजोरीत जयतची मोत्यांची साळपण निघाली

राजाने जयत आणि इतर लोकांना त्यांचे खरे दागिने परत देऊन टाकले आणि सावकाराला सव्व मजुरीची शिक्षा ठोठवून तुरुंगात पाठविले.

अलीबाबा आणि चाळीस चोर

[३]

मजीना तळघरात परत आली तितं जंगला

स्नान घातले आणि धूप देऊन सवांगाला खुवासिक तेल लावले नंतर अलीबाबाच्या मदतीने प्रेतावर पांढरी चादर टाकून प्रेते नेण्याची पटी विकत घेऊन बायला निघाली

पैटी आणल्यावर तिच्यात प्रेत ठेवून त्यावर जाडजाड चादरी पांघरून ठेवल्या मधीरीतून हमाम व इतर कुठ मळळीन जोगलावण्यात आले. खंजारपजारची पुरुष मंडळी प्रेतयात्रेस निघाली. त्यांनी पैटीला खांद्या विला अलीबाबा व त्याची मित्रमंडळी प्रेतयात्रेत चालत होती अलीबाबाची नापको व शेजारपजारची बायला घंडळी घरीच बोक करायला राहून गेली. अशा तऱ्हेने कासिमची अन्त्येष्टी क्रिया संपली आणि कोणाला जातां सवाय करायला जावा उरली नाही.

एका महिन्यानंतर चोरांनी परत आल्यावर गुहेत कासिमच्या शरीराचे सहा तुकडे नाहीसे झालेले पाहिले चोरांचा सरदार आपल्या साथी चोरांना म्हणाला—“मित्रहो! आपली ही गुहा आता भुज राहिलेली नाही आपण ज्या माणसांना ठार करून गुहेत टांगून ठेवले होते त्याचा साथीदार तबकीच कोणीतरी आहे त्याचा शवट झाला पाहिजे नाहीतर आपल्या जिवाला बोक राहील तो राहील, म्हणून आपल्या पैकी एकाने फकिराचा वेप करून हुजारीने ते प्रेत कोठे आहे हे शोधून काढावे. जो कोणी या प्रयत्नात अपयशस्वी ठरेल त्याला मृत्युव्रत सोसावा लागेल. हे सर्वांच्या हितासाठी मला सांगावे लागत आहे”

सरदार म्हणाला ते ऐकून एक जण प्रेताचा शोध लावण्यास तयार झाला

खजानी त्याच्या साहसाची वाखाणणी केली तो फकिराचा वेध करून एके दिवशी उभाउतान गावात गेला. दुकाने उघडली नव्हती, पण मुस्तफा आपल्या घरासमोर बसून पादत्राणे शिबीत होता त्याने मान वर करून पाहिले तर एक फकीर त्याच्याचकड येत असलेला दिसला

“अरे, या धर्मातदेखील तुला चांगले दिस्ते की रे आणि तुझे हात कांपत नाहीत. आश्चर्य आहे!” फकिराचा वेध करून आलेला चोर म्हणाला

ही तूच त्या परवरसिमा? अल्फाफी मेहरबानी आहे, मला थपून चांगले दिस्ते कोपाच्या मदतीशिवाय सुईत दोरा ओंक्ता

यना दगड काढाखात वारिराचे सहा तुकडे शिवता येतात.” मुस्तफा स्वतःची प्रससा ऐकून फुलून जाऊन म्हणाला

फकिराला अनायास त्याला पाहिले असलेला माणूसच बेटल्याबद्दल कार आनंद झाला. त्याने अनहास्या येतात अल्लाचे आभार मानले, पण चषब आश्चर्य दाढलेल खोवीत म्हणाला- ‘प्रेताचे सहा तुकडे, म्हणजे? या देशातला तसा काही रिवाज आहे वाटते? प्रताचे सहा तुकडे करून पुन्हा शिवतात का? असे कशासाठी करतात?’

मुस्तफा स्मित करून म्हणाला-“वा ! अला कोठे रिवाज वसला का? त्यात एक गुपित आहे, पण ते मी सांगू शकणार नाही शिवाय शोधून उठल्यावर सकाळी मला सर्व गोष्टी बरोबर आढवतपण नाहीत !”

फकीर मांड्याने हसला व म्हणाला- “वा रे! तू बरी विचिथ व मनुष्य दिवतोस की! मला काय करायचे आहे परन्वाच्या गुपिताची? पण तू राबावणार नसशील तर मी विनती करावी म्हणतो प्रेताचे सहा तुकडे तू ज्या घरात शिकून दिलेस ते घर नेवडे दाखव ”

असे सांगून फकिराने मुस्तफाच्या हातात एक सोन्याचे लागे ठेवले

“फकीर साहेब! मला ते घर कसे कळणार हो? कोणती ठरी पोरणी मला

38 175

शुकी होती त्या मुलीविषयी मला विरोध काही नाहीत नाही पण सुधी मला डोळ्यावर पट्टी बांधून घेऊन गेलात तर कदाचित मी तुम्हाला त्या जागेच्या जवळपास घेऊन जाऊ शकेन ” मुस्तफा म्हणाला “असे बोल ना, मग काय, थोड्या वेळात ती जागा मुझा सांपडेल.” फकीर म्हणाला

आपली स्तुती ऐकून मुस्तफा खूष झाला होता, आणि आता एक रीनार त्याच्या निशात पोचला होता. तो डोळ्यावर पट्टी बांधून घेऊन हळूहळू पाचपस अलीबाबाच्या घरापर्यंत फकीराला शंजने गला आणि म्हणाला- हेच घर असले पाहिजे या

गाढवांचा वास पण मी ओळखला याच खुंट्याला ठेव लागली होती मला.”

फकिराला घरमानेब झाला त्याने मुस्तफाच्या डोळ्यावरची पट्टी सोडली, त्याच्या हातात आपली एक रीनार दिला आणि अलीबाबाच्या घरावर चुन्याने एक खूण करून ठेवून तो जाण्याबुहेकडे निघाला आणि मुस्तफा आपल्या घरी निघून गेला.

थोड्या वेळाने मजीना बाजारात जायला घराबाहेर आली तेव्हा तिला घरावर चुन्याने केलेली खूण दिसली. तिने घराच वेळ विचार केला. ही खूण आली कोठून? मी केली नव्हती शत्रुनेच हे काम असले पाहिजे त्याला नकचित पाहिले, असा

विचार करून त्या गल्लीतल्या प्रत्येक घरावर तिन तशीच खूप करून ठेवली आणि म्हणाली- बस हुंडफत आता!"

दुसऱ्या दिवशी ते सर्व जोर दोन दोन तीन तीन असे गावात आले आणि त्यांच्या साथीदारांना ज्या घरावर खूप करून ठेवली होती त्या घराबा शोध करू लागले. परंतु गल्लेतल्या प्रत्येक घरावर ती खूप पाहून ते चकित झाले. गल्लीत प्रत्येक घरात ते चवकशी करू लागले तर लोकांना सगळी येईल. म्हणून चोरांच्या सरदाराने सर्व साथीदारांना जंगलातल्या गुहेत पाठवून दिले तेथे ज्या साथीदाराने अलीबाबाच्या घरावर खूप करून ठेवल्याचे सांगितले होते

त्याला पूर्वी ठरल्याप्रमाणे तार करण्यात आले त्यांच्या गुप्त गुहेचा शोध परक्या माण- साच्या ठागळा व तो कोण हे नकळत्यांमुळे चोरांचा राग जास्तच वाढला. दुसऱ्या दिवशी चोरांच्या आणखी एक साथीदार निघाला. त्याने देखील मुस्तफाच्या मदतीने अलीबाबाचे घर ओथून काढले. त्याने त्या घरावर एक तांबड्या रंगाची खुण करून ठेवली. परंतु भर्जीनाच्या नजरेजळ ती ओष्ट कशी घडणार? तिने त्या गल्लीतल्या सर्व घरांवर तशीच खूप करून ठेवली म्हणून चोरांना अलीबाबाच्या घराचा शोध लागला नाही जंगलात परतल्यावर पुढच्या साथीदारांना पण तार करण्यात आले

आपण स्वतः गल्याशिवाय काय मागणार नाही, वरि चोरांच्या सरदाराच्या आटले त्याने देखील मुस्तफाच्या मदतीने अली- बाबाच्या घराचा शोध काढला परंतु त्याने घरावर काही खूप केले नाही फक्त ते घर चांगले लक्षपूर्वक पाहून निघून गेला तो गुहेत आल्यावर साथीदारांना म्हणाला- "मला आपल्या शत्रूंचे घर चांगले कळले आहे त्याला बाबहल चांगली शिक्षा द्यावे मी योजले आहे तुम्ही रूंद तोडाचे मदतीस बुदल घेऊन या त्यांनी वेळी एकाच वेळी मरून घेऊन या आणि बाकी सरतीस रिकामेच राहू द्या."

चोरांनी गावारात जेजून बुदल निघत येतले. सरदाराच्या सांगण्याप्रमाणे मदतीस जण त्या बुदल्यात शिरून बसले. सरदाराने प्रत्येकाला एक लहानशी तलवार व एक काठी देऊन ठेवली. सर्व बुदल्यांवर तेल सांडल्यासारखे वाटावे म्हणून तेल विपटून ठेवण्यात आले सर्व बुदल्यांची तोंडे खजूरीच्या चट्यांचा दादरा करून बांधून ठेवण्यात आली नंतर एकेकी घोंड्याच्या पाठीवर दोन दोन बुदले बांधून त्या घोंड्यांना हाकीत चोरांचा हद्दार गावात आला

मुष्ठाकाळच्या सुमारास तो आपल्या घोंड्यांसह अलीबाबाच्या घरासमोर येऊन पोचला आणि अलीबाबाला म्हणाला- "मालक! मी आपला गुलाम बास आहे, तेलाचा एक व्यापारी आहे मला हे गाव नवे आहे. मला ही रात्रभर आपल्या आवा- रात उत्तरायला परवानगी द्या का?"

अलीबाबाला आपली गरीबी आठवत होती विसर पडेल इतके विवक्ष वण झाले नव्हते की चोरांच्या सरदाराला म्हणाला- "जहो या घरात या रात्रभर आमच्या घरी आराम करा." असे सांगून तो सर- दाराला आपल्या घरातल्या भंगारात येऊन गेला आणि भर्जीना व बडकुल्ला एका गुप्ताच्या बोलावून म्हणाला- "तेलाचे

बुदल खरवून ठेवायला यांना मदत करा घोंड्यांना दण घ्या"

सर्व बुदले घराच्या पिछाडीला रंगेत ठावण्यात आले. घोंड्यांना भितीनेजारी बांधण्यात आले आणि त्यांना दाण्याचे तांबरे देण्यात आले चोरांच्या सरदाराला अलीबाबा मुठीच ओढखू शकला नाही. म्हणून त्याला घरात प्रेमादराने बोलावून घेऊन मला आणि आपल्याबरोबर जेबादला बसायल्यासांगितले नंतर आपल्या पाहुण्याला म्हणाला- "हे आपलेच घर आहे. परक्येणा वाटून घेऊ नका." नंतर अलीबाबा बाऊन झोपला चोरांचा सरदार काहीतरी कारण काढून पिछाडीला बुदल ठेवले होते पिचड गेला

आणि प्रत्येक बुद्ध्याजवळ जाऊन म्हणाला—
“मी खूप टाकून खूप केल्याबरोबर
बाहेर बा. आव रात्री सर्वांची डोक्यां छाटून
टाकायची आहेत.” असे शुप्तपणे हांगून
तो घरात निघून गेला मर्जीना दिवा घेऊन
शोपायच्या खोलीत माली चोरांचा सरदार
बोकू लागला होता.

मर्जीना शादशादच्या बाशीत होती.
संध्येंच तेल संपल्यामुळे दिवा विसरण. ती
त्या दिवशी बाजारातून तेल आणायला
विसरली होती ती घरातल्या गुलामाला
विचारू लागली—‘कावरे अब्दुल्ला तेल
सपले, हे सर्व काम कसे संपणार?’

‘अब्दुल्ला रिमत करून म्हणाला—
“पिछाडीला अदतीत बुबले भरून तेल
आहे आणि तुला तैलाची पिछीर पडली
आहे तू स्वतः ला मोठो धक्कलवान, हुशार
मानतेस ना! मर्जीनाची श्टा करीत
अब्दुल्ला शोपायला निघून गेला

मर्जीना एक भोवें घेऊन पिछाडीला
गंली व शंजुराच्या चटईला दादरा सोडून

पण तिला विजेन कोहीतरी करून हाताला
लायले. आत बसलेला मनुष्य किती
बाबले?” म्हणत उठून उभा राहिला.

रात्रीच्या वेळी बुद्ध्यातून एकाएकी
एक खोब दाटीवाला मनुष्य उठून उभा
राहलेला पाहून आणखी दुसरा कोणी असता
तर बाबकूनच गेला असता. पण मर्जीनाने
खोबला बाबकून शांतपणे उत्तर दिले. तुझा
माकळ लवून खान कोरतो आहे म्हणून
आणखी सोडया वेळाने थांब काही वेळ?”

मर्जीनाला तत्काळ सर्व कट कळला ती
प्रत्येक बुद्ध्याजवळ जाऊन म्हणाली—
‘अजून वेळ झाला नाही आणखी थोडा
वेळ थांबा!’ नंतर तिने बुद्ध्यात बसलेल्या
सदतोस नणांना मांजून पाहिले. आणि
शवटी तैलाच्या बुद्ध्याजवळ थांबून त्यातले
तेल काढून घेतले आणि घरात जाऊन
दिव्यात तेल घातले नंतर त्या बोक्यातून
सुटका शोषण्यासबंधी विचार करू लागली
(पुढल्या अंकात संपूर्ण)

खबरे ज्योतिष

एका गावी एक ज्योतिषी होता तो
भविष्य सांगून रीस मिळवी व त्यावर
त्याचा उदरनिर्वाह उत्तम प्रकारे चाले
लम्न, गृहप्रवेश, प्रवास व शुभकाय असले
करी साधारतले लोक त्याच्याकड मूर्खते
विचारावल्या येत. खरेखरी त्याला ज्योतिष
माहीत नव्हते. परंतु तो भविष्य वर्तवी ते
केव्हाकेव्हा खरेदेखील निघे. म्हणून त्याच्या
भविष्यावर गावकऱ्यांचा विश्वास होता
एक दिवशी सोमशास्त्री नामक ब्राह्मणाने
ज्योतिषीपुढास येऊन त्यांना रवा दिपसाचे
आपले बाध्य बांदायला सांगितले.

ज्योतिष्याने त्याला दिससभर थोडे
सावध रहायला सांगितले. म्हणाला—
“इतरांच्या तांडी काही ऐकून तुम्हाला
नुकसान होण्याची शक्यता आहे.”

सोमशास्त्री ते ऐकून घरी परतला
थोड्या वेळाने रामशास्त्री नामक एक

ब्राह्मण त्याच्या घरी येऊन म्हणाला—“खरे
उठ! निघायला हवे, शोबाट्या गावी मोठे
जैवण आणि मोठी दक्षिणा आहे.”

सोमशास्त्रीला ज्योतिष्याची भविष्यवाणी
आठवली. दुसऱ्याचे म्हणणे ऐकले की
नुकसान होण्याची शक्यता आहे. त्या दिवशी
गावच्या कुळकर्ण्याकडेच कसले तरी व्रत
अनुष्ठान होते. रामशास्त्रीच्या सांगण्या-
प्रमाणे शेजारच्या गावी गेले तर व्रत
अनुष्ठानाचा पुण्यलाभ चुकेल आणि
शेजारच्या गावी काही मिळणार नाही
कारण ज्योतिष्याने सांगितल्याप्रमाणे नुक-
सान होईल. असा विचार करून तो
रामशास्त्र्याला म्हणाला—‘जाय वेत
नाही कुवा!’

सोमशास्त्री कुळकर्ण्याच्या घरी गेले व्रत
अनुष्ठान संपवून चार भागे दक्षिणा घेऊन
थोड्या वेळाने रामशास्त्री नामक एक

संध्याकाळी खेजारच्या गावातून परतल्यावर रामशास्त्री त्याला म्हणाले-“मी बोलाविलं तरी तू आला नाहीस त्या गावच्या श्रीमताच्या घरी केवढे मोठे जेवण होते. त्यांनी सर्व ब्राह्मणांना एक एक स्वभा दक्षिणा देऊन घोंतार उपरणे पण दिले.”

सोमशास्त्रीला ते ऐकून परचात्ताप होऊ लागला आणि ज्योतिष्याच्या बोलण्याकडे दुर्लक्ष करून गेली असतो तर दक्षिणा व घोंतार उपरणेपण मिळाले असते. सोमशास्त्रीनं गावच्या पाटलाकडे जाऊन किर्तद केली-“ज्योतिषी शेकांना फसवितो आहे. त्याने कित्येकांना असेच फसविलं आहे त्याला गावाबाहेर हाकलून लावावे माझे फार मोठे नुकसान झाले.” नंतर सकाळी ज्योतिष्याकडून त्या दिवसाचे भविष्य विचारून घेतल्याचे व पुढे जे झडले त्याचे वृत्त सांगितले.

पाटलांनी ज्योतिष्याला बोलावून विचारले-“काय हो, तुम्ही सांगितलेल्या भविष्य वाणीमुळे सोमशास्त्रीचे फार मोठे नुकसान झाले.”

थोड्या बोटाने स्वतःला सावरून व सकाळी सांगितलेले भविष्य आठवून म्हणाला-“पाटील साहेब! मी सोदं भविष्य सांगितले म्हणजे दुसऱ्याचे म्हणणे ऐकल्यात नुकसान होईल असे मी सांगितले होते आज या ब्राह्मणाच्या भाग्यात तेच होते व तेच खरे ठरले त्यात माझा दोष काय?”

‘तुझे म्हणणे ऐकून सोमशास्त्री रामशास्त्रीच्या बोलण्यावर खेजारच्या गावी गेला नाही’ सग तुम्ही म्हणणे खरे कसे काय निघाले?’ पाटलांनी विचारले

दुसऱ्याचे म्हणणे याचा अर्थ फक्त रामशास्त्रीचे म्हणणे असा नव्हतं, मी सांगितले ते देखील दुसऱ्याचेच म्हणणे होते नाही का? आग्य कोण बदलू शकेल? स्वतः ब्रह्मदेवाला तरी शक्य आहे का? ज्योतिष्याने विचारले

ते ऐकल्यावर सोमशास्त्री निरुत्तर झाला काही बोलल्याशिवाय खाली मात करून घरी निघून गेला.

थोर मोठ्यांकडची मेजवानी

एका गावी एक जमिनदार रहात असे तो फार श्रीमंत होता त्याला आपल्या श्रीमंतीची घमंड देखील होती त्या गावी श्रीमंत भागसांची घरे मेजवानी होती सर्व सामान्य लोक खेतकरी होते. जमिनदार सर्वांवर आपला राब काही त्यांच्यापैकी कोणी नुसता बस जवळून गेला की म्हणे, ‘काय पण आंगठ आणि घामट माणसं आहेत’ म्हणून जमिनदारापासून घंभर पावलावर देखील उभे रझायची कोणाची छाती नव्हती

एकादा शेतकरी शेतकरी असे घमंडीत सांगू लागले-‘माज मी जमिनदाराला इतक्या अंतरावरून पाहिले आणि मी इतक्या अंतरावरून!’ तेव्हा एक गरीब शेतकरी म्हणाला-‘अरे एताद्या झाडावरून किंवा भिलोण्या आकून जमिनदाराला पाहण्यात कोणते मोठेपण आहे? माझ्या मनात

आले तर मी त्याच्याकडून मेजवानीचे जेवण जेवून घेईन पाहिजे तर पैब माऊन पढा ते ऐकून इतर शेतकऱ्यांना राग आला त्यांच्यापैकी एकजण म्हणाला ‘वेहरा पहर, स्वायेचा, जमिनदाराच्या घरी मेजवानीला जाण्यासारखाच जाह् की नाही? जमिनदार मुला फाटकाच्या कार्यात पाऊल तरी ठेवू देईल का? काय गप्पा मारतो आहेस तुला खचलून एखाद्या चापोरड्या डबक्यात फेकून दिले तर मला आश्चर्य वाटणार नाही आपली बटवट बंद कर. आम्ही मूर्ख आहो असे वाटले होय तुला?’

‘मला उभाच घमंड करण्याची गरजच काय? खरेते मी सांगून टाकले मी वाटेत तेव्हा जमिनदाराच्या घरी जाऊन जेवून येऊन दाखवीन.’ गरीब शेतकरी म्हणाला.

‘तू हे करून दाखविलंस तर तुला दीडमण चान्य आणि बॅलाची एक जोडी

बक्षिस घेऊ. पण जर का तू जमिनदाराच्या घरी जाऊन थोळा नाहीस तर आम्ही तुला रेऊ ते काम करावे लागेल. विचार करून काय ते उत्तर दे," शेतकऱ्यांनी जणुकाही त्याला आन्धानच दिले.

"मी ही पैज भाव्य कराव्या तयार आहे." गरीब शेतकरी म्हणाला.

त्याच दिवशी तो गरीब शेतकरी जमिनदाराच्या घरी गेला. पाहरेकऱ्यांनी त्याला हाकलून लावण्याचा प्रयत्न करून पाहिला.

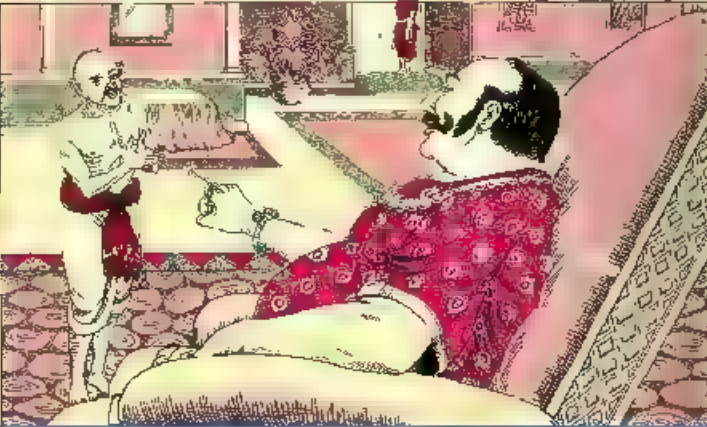
"थोडे धांव! मालकांना एक कुबवार्ता घ्यावयाची आहे." गरीब शेतकरी म्हणाला.

"बरे, ती कर्ता आम्हाला सांग जमिनी मालकांकडे पोचती करू" पाहरेकरी म्हणाला

आवश्यक आहे. मी तुम्हांला नाही सांग-
वार." शेतकऱ्याने चाव उत्तर दिले

पाहरेकऱ्यांनी शेतकरी म्हणाला ते जमिन-
दाराला बाऊन सांगितले जमिनदाराच्या
मनात ही शुभवार्ता ऐकण्याची उत्सुकता
बाढली. हा शेतकरी काहीतरी फायद्याची
वार्ता घेऊन आला असला पाहिजे. इतरां-
सारखा भोव मागायला लागला दिसत नाही
म्हून जमिनदाराने त्या शेतकऱ्याला बोला-
वून घेऊन घाबला पाहरेकऱ्यांना सांगितले
पाहरेकऱ्यांनी शेतकऱ्याला जमिनदारा-
समोर हजर केले. "कोणती शुभवार्ता
घेऊन आला आहेस जावा?" जमिनदाराने
शेतकऱ्याला प्रेमाने विचारले.

सांगू घेऊन." शेतकरी म्हणाला

जमिनदाराची उत्सुकता पाहताच बाबली
त्याने आपल्या पाहरेकऱ्यांना बाहेर जायला
सांगितले.

शेतकरी बुष्टपणे म्हणाला-"मालक!
घोड्याच्या डोक्यातल्या शेण्याची किंमत
किती असू पावेल?"

"अरे पण हा प्रश्न तू कशासाठी विचारीत
आहेस!" जमिनदाराने विचारले

"आपल्याला माहीत नसेल तर सांगतो"
शेतकरी म्हणाला

"जरे तेव कशासाठी ते सांग वा!"
जमिनदार म्हणाला

शेतकरी दीर्घ श्वास घेत म्हणाला-
"आपल्याला सांगायचे तसेल तर मी तरी
काय करू? आपली यात्रा असेल तर घरी
बाऊन खाऊन पिऊन बेंतों बूक लागली
आहे."

जमिनदाराला त्याला परत पाठविणे
जावयचे नाही घोड्याच्या डोक्याच्या

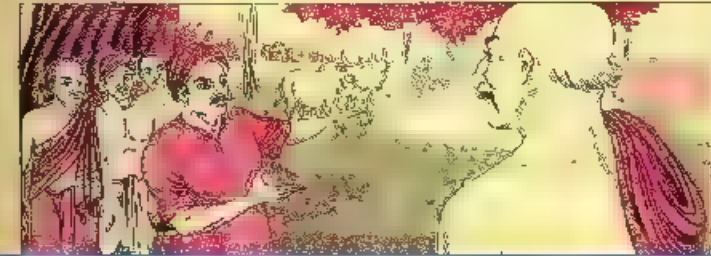
एवढे सोने हातातून निसटून गेलेले त्याला
पसत नव्हते. म्हणून तोकराला बोलावून
त्या शेतकऱ्याला पोटभर जेवायला वाढायला
निरोप पाठविला.

शेतकरी पोटभर जेवून आल्यावर जमिन-
दाराने विचारले-"तू सोने म्हणालस, ते
घेऊन ये. शेण्याविषयी मला तुझ्यापेक्षा
जास्त कळते. तुला मी मोठे बक्षिस
पण देईन."

"सोने? भाड्याकडे कोठ आहे एवढ
सोने! साठ शेर धान्य व बैलाच्या जोडीची
किंमत घोड्याच्या डोक्या एवढे सोने
विकत घ्यायला पुरेल का, हे मी विचारीत
होतो" शेतकरी म्हणाला.

ते ऐकून जमिनदाराला भश्मकर राव
आला म्हणाला-"लुच्चा! तू एक मिनिट-
भर देखील समोर उभा राहत्यास तर तुला
जगण्याजोगी उभा बिल्ल खाईन"

शेतकरी निवून गेला आणि त्याने पैज
विकली त्याला दीडघण धान्य व एक
बैलांची जोडी मिळाली

सर्वनाच ते कस जमणार ?

शेतकी आपणी होऊन गेली होती आणि शेतकरींचे काम सुरू होणार होते. एक बावी होन योगी आले. एका श्रीमंताला पाहून म्हणाले—“काय हो, आज रात्री आपल्याकडे येवामला सोपामला मिळेल का ?”

‘मी आजही लोकांना दान करीत नाही. रात्री आपल्या घरी मी जेवामला बावीन स होपामला पण बावा देईन परंतु उबाडल्यावर सुद्धी माझ्या खळ्यातल्या एका गंजीतवे घान्य शोडून दिले पाहिजे.’ श्रीमंत माणसाने अठ बावली दोघां योग्यांनी ली अठ मान्य केली.

बावाले उजाडले तरी योगी न उठलेले पाहून श्रीमंत माणसाने त्यांना जावे केले आणि म्हणाला—“मोठे आजही दिसता की रे ! खोला पडला आहां !”

शेतकरींचे कामच ना ? ते काय मोठे से ?” असे म्हणत योगी हातात एक चूड घेऊन खळ्यात गेले. तो श्रीमंत मनुष्य त्यांना अडवू लागला परंतु त्या योग्यांची पुढे जाऊन ती चूड गंजीला लावल्याबरोबर गंजीने पेट घेतला आणि काय बांधव्ये एकदम ती विशकी आणि पड्डा व घान्य निरनिराळ झालेले दिसले. योगी काही बोलल्या शिवाय निघून गेले.

‘ओ हो ! असे होय ?’ असे म्हणत त्या श्रीमंत माणसाने तीन चूड घेऊन गंजीला लागू लागली. पण झाले उलटे, राखीचे दीगच काय ते चुरले.

बुद्धिमान माणसे

एका गरीब माणसाला तीन मुल्ये होते. तो आपल्या मुलांना म्हणाला—‘मुलांनो आपल्या जवळ जमीनजुमला किवा बाई म्हशी नाहीत. म्हणून देवाने मी बुद्धी दिली आहे तिच्या जोरावर आपला उदरनिर्वाह चालविला पाहिजे.’

मुलांनी बापाची शिकवण सखत ठेवून आपले बौद्धिक सामर्थ्य बाढविण्याचा प्रयत्न केला. वडील वारल्यावर तिने आपले पाव सोडून देशाटनाला निघाले.

अनेक दिवस प्रवास केल्यावर ही एका शहराजवळ वेळून पोचले. मोठा भाऊ काहोतरी पहात थांबून म्हणाला—‘थोड्या वेळापूर्वी इकडून एक उंट गेलेला दिसतो.’

दुसरा भाऊ रस्त्याच्या दोन्ही बाजूंना पाहून म्हणाला—‘अणि रवा उंटाचा एकच डोळा आहे.’

आपली बोडे अतर चालून गंग्यावर तिसरा भाऊ म्हणाला—‘आपली एक गोष्ट दिसली, त्या उंटावर एक बाई व तिचे लहान मूल आहेत.’

तिचे पुढे तिच्या पंढीमागून एक मनुष्य थोड्यावर बसून आला. तिचा भावडांनी त्याला तो काहोतरी शोवत असल्यासारखे पाहून विचारले—‘तुम्ही उंट शोधत आहां का ?’

‘होय, का ?’ थोड्यावराने विचारले. ‘तो मोठा उंट आहे, नाही का ?’ थोड्या भावाने उत्तराशस्त्र प्रश्न केला. ‘होय !’ थोड्यावर म्हणाला.

त्याच्या डाव्या डोळ्याला दिसत नाही, होय ना ?’ दुसऱ्या भावाने माहीत असल्यासारखे विचारले.

‘अगदी बरोबर !’ उंटाचा मालक म्हणाला.

“त्या उंटावर बसून, एक बाई व एक मूठ जण आहेत, होय ना?” तिसऱ्या भावाने विचारले

बोडेस्वाराने सहाय्य नजरेने तिघांकडे पाहून विचारले—“म्हणजे तुम्हीच माझा जेट चोरलेला दिसतो आहे?”

“अहो, आम्ही तुमचा जेट पाहिला सुद्धा नाही.” तिघे म्हणाले

“तरमग काय हो तुम्हांला उंटाच्या सर्व बाणाखुणा कशा काय कळल्या?” बोडे-स्वाराने विचारले

“समुप्याने आपल्या डोळ्यांचा व अकलेचा उपयोग केला तर पुष्कळ गोष्टी आपोआप कळतात. तुम्ही या वाटने सरळ

गेल्या तर तुम्हांला तुमचा जेट नक्कीच सापडेल.” तिघे भाऊ म्हणाले

“आम्ही नाही कोठे जात! तुम्हीच माझा जेट चोरून कोठे तरी छपवून ठेवला आहे! देता की नाही माझा जेट?” बोडे-स्वाराने त्यांना इटावून विचारले.

“अहो आम्ही सांगितले नाही की की आम्ही तुमचा जेट पाहिला देखील नाही” तिघे एक स्वरात म्हणाले.

घाबेस्वार तलवार छपसून तिघांना दूरदाखून घमकवून त्या देशाच्या राजाकडे भेऊन गेला. त्या बोडेस्वाराने तिघांनी त्याचा जेट चोरून नेण्याची क्रियाद राजाकडे केली म्हणाला—“महाराज! मी आपले जेट ह्याकून वेळून जात होतो. माझी बायको व मुलगा एका उंटावर बसून बरोबर निघाले. वाटेत एका बायीं भायली कुकामूक माली मी त्यांना हुशकत येत असता हे तिघे भेटले या तिघांनी मिळून माझा जेट चोरून नेला असावा असा मला शंका आहे. याती माझ्या बायकोला व मुलाला ठार करून जेट चोरला असल्यास नवल नाही”

“ससा संशय माझला कारण किवा काही पुरावा?” राजाने विचारले

“मी काही विचारल्याशिवायच यांनी माझ्या उंटाचे वर्णन केले—‘तो मोठा आहे, त्याला एका डोळ्याने दिसत नाही व

नगरे.” बोडेस्वार म्हणाला

“तरमग हे तिघे चोर असलेच पाहिजेत!

राजा म्हणाला मंतर त्या तिघांकडे वळून राजाने विचारले— काय रे कोठे आहे जेट?”

तिघे म्हणाले—“महाराज! आम्ही चोर नाही आम्ही जेट पाहिलादेखील नाही

“तुम्ही उंटाचे इतके सविस्तर वर्णन केलंत ते कसे? आणि म्हणता आम्ही चोर नाही! राजाने दटावून विचारले

“महाराज! त्यात आश्चर्याची गोष्ट कोणती? आम्ही तिघे लहानपणापासूनच आपल्या डोळ्यांचा नीट उपयोग करीत आलो आहो त्यामुळे आम्हांला असेक

गोष्टी नुसत्या पाहून कळू लागल्या आहेत” तिघे भाऊ म्हणाले

राजा खंयपुर्ण निमत करून म्हणाला— “तुम्ही जेट पाहिला देखील नाही, अन् दुर्बल वर्णन कसे करता आले?”

“कां नाही, बाब आहे महाराज!” तिघे म्हणाले.

“तरमग मी तुमच्या त्या शक्तीची आनांच परीक्षा करवून पाहता.” असे सांगून राजाने आपल्या संस्थाला बोळाविले आणि त्याच्या कानात काहीतरी सांगितले मनी बाहेर तिघून गेला आणि बोड्या वेळाने परत आला आणि बोड्या वेळाने दोन नोकर एक पटी उचलून घेऊन आले आणि ती राजासमोर ठेवून निघून गेले.

त्या पेटीकडे बोट दाखवीत राजान तिघां सावाना विचारले-“बोला, बोरांनी, या पेटीत काय आहे?”

मोठा भाऊ म्हणाला-“महाराज, आम्ही पहिल्यानेच, आम्ही चोर नाही हे आपणाला निवेदन करून सांगितले. आता आपण विचारलच आहे म्हणून सांगतो या पेटीत कोणती तरी गोळ बसू दिसते आहे.

“ते एक डाळिव आहे.” दुसरा म्हणाला “ते डाळिव देखील कच्चे आहे, पिकलले नाही! तिसरा म्हणाला

तिघांना सांगितले ते बरोबर आहे की नाही हे पाहण्यासाठी राजान आंताळी वस्तु बाहेर काढायला सांगितली. ते डाळिव

ते पाहून राजा घोडस्वाराला म्हणाला- “हे तिच चोर नाहीत फार हुशार व बुद्धिमान माणसं दिसतात ही! तू आपला उंट कोठे गेला हे जाऊन शोध!”

स्थानवर राजान तिघांचा सत्कार केला आणि त्यांच्या जवणासाण्याची उत्तम व्यवस्था करून नंतर विचारल- आता तुमच्यावर कोणसाठी आरोप नाही व कोणते ही बध्दपण नाही परंतु तुम्हो हे सांगा, त्या उटावधारी तुम्हांला इतकी बरोबर माहिती कशी काय कळली?

मोठा भाऊ म्हणाला-“आम्हांला वाटत उटाच्या पावलांच्या मोठ्या खुणा स्पष्ट दिसल्या म्हणून मोठा उट त्या वाजून गेल्याने आम्हांला कळले घोड्या वेळाने घोडस्वार काहीतरी घोषित तिकडे आला तेव्हा आम्हांला वाटले की तो उटाच्या शोभास असावा.”

ते सर्व ठीक पण त्या उटाला एका डोळ्याने दिसत नाही हे तुम्हांला कसे कळले? राजान विचारले.

ते एकून दुसरा भाऊ म्हणाला-“तो उट रस्त्याच्या फक्त डाव्या बाजूलाच चरत गेल्याची स्पष्ट चिन्हे दिसत होती.”

नंतर राजान विचारल- हे सर्व ठीक! पण त्या उटावर एक बाई व एक मूल आहे, हे तुम्हांला कसे काय कळले?”

जामने उट आपले मुल पाय टाकून बसल्याचा चिन्हे आम्हांला दिसली जवळच एका बाईच्या व लहान मुलाच्या पावलांच्या खुणा दिसल्या.”

“वा! याला म्हणतात बुद्धि! पण काय हो पेटीत डाळिव आहे आणि ते कच्चे आहे हे कसे काय कळले तुम्हांला? येथे तर काही चिन्हे किंवा सापासुजा नव्हत्या!” राजाने विचारले

मोठा भाऊ म्हणाला-“महाराज! नोकर जवळ पेटी उचलून घेऊन आले तेव्हा त्याच्या चालण्यावरून पेटी वजनी असल्याचे व रिकामी असल्याचे आम्हांला कळले नंतर त्यांनी पेटी खाली ठेवली तेव्हा आत एक वस्तु गाडगडत एका खजूला गेलेली ऐकू आली त्यावरून ती वस्तु लहान व शोल असल्याचे आम्हांला कळल.”

“आणि ही पेटी डाळिवच्या बागलून अणताना आम्हांला दिसली. तेव्हा थला वाटले ते डाळिवच असावे आणि डाळिव

देखील कच्चेच” दुसरा भाऊ म्हणाला डाळिव असावे हे वाटणे सावजक आहे, पण ते कच्चेच असावे हे कसे काय कळले? हे वाचं विचित्र दिसते राजाने प्रत्यक्षी तिघाकडे पाहिले

तेव्हा तिसरा भाऊ म्हणाला-“त्यात निजिच असे काहीच नाही महाराज! फक्त पिकायला अजून पुण्ये दिवस लागतील. डाळिवे पिकायला मोसम सुरू झाला नाही, हे माहीत असल्यावरून आम्ही सांगितले. पाहिले तर डाळिवच्या बागेत आजून पाहून याने सवने माडावर कनची डाळिवेच दिसतील.” खिडकीतून दिसणाऱ्या डाळिवच्या झाडांकडे बोट दाखवीत तिसरा भाऊ म्हणाला

राजा तिघांची हुशारी पाहून खूप शाला व म्हणाला “सरोवराने तुम्ही सर्वच हुशार दिसता तुमच्यासारख्या हुशार व बुद्धिमान लोकांची किती आवश्यकता आहे आम्हांला!” असे सांगून राजाने तिघांना आपल्या पदरी नोकरी दिली

सोने करण्याची रीत

मृत राजांच्या कारकीर्दीव बोरी करण्याचा फार कडक विला होता असे

पाहणेवाऱ्यांनी एका चोराचा बोरी करताना पकडले आणि राजांसाठीर आणून ठेवले

शिपाई बोराचा विला देण्याच्या सवेळीर जसा कडक राजा देण्याची वट पाहून लागले, महाराज आल्याबरोबर चोर राजाचा म्हणाला "महाराज! बोरी कसे करावे हे मला माहीत आहे. माझ्या या हाताबरोबर माझी ही विला नष्ट होईल"

"कायरे, तुला हाचे ध्यावर करण्याची रीत माहीत असून तू बोरी केलीस का?" राजाने बोराचा विचारले

"महाराज! ते माझे दुर्दैव! कारण ज्या भाग्याने आयुष्यात माझी बोरी केली नाही त्याचाच ही विला मावते. ही विला जखम करणाऱ्या पूर्वी माझी केली होती. म्हणून आपल्यासारख्या सत्पुरुषांचा ही विला शिकवून द्यावी म्हणते." चोर म्हणाला

राजाने विचार केला त्याने लहानपणी बोकल माही घालले होते म्हणून त्याने आपल्या मेण्याचा घातवून ती विला शिकवून घ्यावयाची सुचविले तेव्हा मंत्री म्हणाले - "महाराज! माी लहानपणी आपल्या भविष्याच्या विलावून कधी एखादी मोहोर किंवा जसेच काहीतरी चोरण्याचे यत्न पाडवते."

त्यानंतर राजाने एकेक करून आपल्या सर्व दरबारांच्या विचारले. परंतु सर्वांनी लहानपणी लहान मोठी बोरी केली असल्याचे सांगितले तेव्हा राजाचे डोळे वडवले राजाने त्या चोराचा एक सामान्यही शिक्षा करून सोडून दिले

युधिष्ठिर कृतान्त द्रौपदीला पणावर लावून हारला. आता त्याच्याजवळ काहीच उरले नव्हते. दुर्वासने मोठ्याने ओरखून म्हणाला - "द्रौपदीला कोलवा!"

विदुराला त्याचा सर्वकार शय आला. तो दुर्वासनाला म्हणाला - "मूर्ख! तू शूद्धीवर आहेस का? मांडवांना कृप करणे म्हणजे सिंहला विचवण्यासारखे आहे. द्रौपदी तुझी बायी कडी काय रे? युधिष्ठिर स्वतःला हारून बसल्यावर द्रौपदीचा पण लावायला त्याला काय अधिकार?" नंतर सर्व सभासदकांडे घळून म्हणाला - "हा दुर्वासने मूर्ख आहे माी म्हणतले ते हा ऐकणार नाही लवकरच कोरवांचा सर्वनाश निश्चित होणार!"

दुर्वासनाने विदुराच्या म्हणण्याकडे मुळीच लक्ष दिले नाही. त्याने प्रतिकामीला अंत - पुरात जाऊन द्रौपदीला कोलावून घेऊन येण्यास आज्ञा केली

प्रतिकामी अंत पुरात जाऊन द्रौपदीला म्हणाला - "हू द्रौपदी! युधिष्ठिर तुला कृतान्त पणावर लावून हारला आहे. शूत्रराष्ट्र महाराजांनी तुला कोलावून घेऊन घायला पाठविले आहे

"अरे! उगाच बडबड काय करतास? कोणी क्षत्रिय आपल्या पत्नीला कवी कृतान्त पणावर लावतो का? तुला मतिभ्रम तर लागला नाही?" द्रौपदी म्हणाली

"युधिष्ठिर महाराज सर्व राज्य पणावर लावून हारल्यावर त्यांच्याजवळ पण लावा

यला काही जरूर नाही. तेव्हा एकामागून एका स्वतःचे बंधूंना व स्वतःला पणावर लावून हारले." प्रतिकामी म्हणाला

"बरे तर तू सभेत जाऊन हे विचारून ये की युधिष्ठिर महाराजांनी प्रथम स्वतःला पणावर लावले की मला लावले हारल्यानंतर लावले की आधी." द्रौपदी म्हणाली

प्रतिकामी सभेत परतला आणि त्याने द्रौपदीने विचारलेली शंका विचारली ते ऐकून युधिष्ठिराला फार वाईट वाटले. तो मीन वसून राहला ते पाहून दुर्योधन प्रतिकामीला म्हणाला—"तू द्रौपदीला हा प्रश्न सभेत येऊन विचारायला सांग!"

[[प्रतिकामी पुन्हा द्रौपदीला जाऊन

म्हणाला—"सुभासदांनी आपल्याला स्वतः सभेत येऊन तो प्रश्न विचारायला व तेव्हा निरसन करून घ्यावे असे सांगितले आहे."

"द्रौपदी म्हणाली—"प्रतिकामी! मी सभेत येणं बरोबर नाही. ह्यामुळे कोरवांनाच कलक धासलं. माझ्या प्रश्नाचे उत्तर इतर असलेल्या बडोळ्यांच्या मंडळींना विचारून ये ते सांगतील तर मी वाचन."

प्रतिकामीने परत जाऊन द्रौपदीने विचारलेला प्रश्न सभेत पुन्हा जाऊन विचारला. दुर्योधनाने विरुद्ध तो काही बोलू शकला नाही ते पाहून युधिष्ठिराने प्रतिकामी बरोबर एक दूत द्रौपदीला बोलावून आपल्यासाठी पाठविला, दूताकरवी युधिष्ठिराचा निरोप ऐकून द्रौपदी यासिकधर्मध्वन असूनही सभेत गेली आणि घतराष्ट्रासमोर जाऊन उभी राहली पांडवांना मान घेर करून द्रौपदीकडे पाहण्याची हिंमत होईना

पांडवांना त्या मनःस्थितीत पाहून दुर्योधनाचे वाडस वाडले. तो प्रतिकामीला म्हणाला—"तू जाऊन द्रौपदीला माझ्यासमोर ओढून घेऊन ये."

द्रौपदीच्या बंगाला स्वर्ण करण्याची प्रतिकामीला भीती वाटत होती त्याने सभेत उपस्थित असलेल्या बडोळ्यांच्या

काय सांगू?"

दुर्योधनाला वाटले की प्रतिकामी भीमाला पाहून भयभीत झाला असावा. म्हणून तो दुःशासनाला म्हणाला—"दुःशासना! तू द्रौपदीला घेऊन ओढून घेऊन ये हे आपलं शत्रू धास घालं जाहेत. त्यांना 'ब' देखील काढता येणार नाही"

दुःशासन आपल्या घमडीत गेला आणि म्हणाला—"ए द्रौपदी! चला माझ्याबरोबर! तुझे सर्व पति आमच्या हाती हारले आहेत तुला आता लाज वाढण्याचे कारण नाही दुर्योधनावर प्रेम करून कोरवांचे धरण कर!" असे म्हणत तो निलंज द्रौपदीच्या काय? तुझा तबरा घुताळ तुला हारवून आणखी जवळ गेला. द्रौपदीचा चेहरा या

अकल्पित वदनेमुळे पांढरा झट्ट पडला तो आपले तोंड कोन्ही हातांनी झांकून गोवारीकड जाऊ लागली

दुःशासन तिच्या पाठीपाठ गेला व तिच्या म्हणाला—"आता कोठे निघालीस?" असे म्हणत त्याने द्रौपदीच्या कसांनाच हात घातला. पांच महा पराकामी वीरांची पत्नी असूनही द्रौपदीच्या सर्वांगाचा धर कंप उडाला. ती म्हणाली—"अरे मूर्ख! मी या वेळी बाहेरची आहे मला सभेत येऊन जाऊ नकोस"

ते ऐकून दुःशासन म्हणाला—"तू बाहेरची आहेस की शिवल्य आहेस आम्हांला काय? तुझा तबरा घुताळ तुला हारवून वसला आहे, वाचणाभूत तू आमच्या अन्य

सासीसाखीच एक आहेस।" असे सांगत तो द्रौपदीला केस धरून ओढीत सभेत आला.

तिची बेणी सुटली होती. पदर सरकला होता त्या स्थितीत लज्जा व शोध घ्यायला दिव्या सर्वांगाचा जणू काही भडका उठून गला तो म्हणाला-"दुष्टा! तुझ्या पित्याच्या समक्ष या सर्व वडील घागांसमक्ष मी या स्थितीत उभे राहण बरोबर नाही याचा भयंकर परिणाम तुला भोगावा कागेळ. या सभेत हजर असलेली सर्व मंडळी धर्मज्ञानी आहेत पण या दुष्टाला कोणीच कसे बोलत नाहीत? कदाचित भोळ्याचार्य, द्रोणाचार्य विदुरकाका व धृतराष्ट्र काका यांना काही कारण असवय झाले असेल!

असे बोलत तिने एकदा कीदळवाण्या परतु तीक्ष्ण मजरेने पांखवांकडे पाहिले.

दुःशासन व्यंग्य करून म्हणाला-"ए बासी! बटवट बंद कर!" ते ऐकून कर्ण शकुनी व दुर्योधन खदखदा हसून उत्तर लोक फार दुःखी झाले. तेव्हा सीध द्रौपदीला म्हणाला-"मुली! धर्माच्या गोष्टी आम्ही काय बोलणार? तू पांच बघांची पत्नी! म्हणून युधिष्ठिराला एकट्याला तुला पणावर स्तवण्याचा अधिकार नव्हता. युधिष्ठिर आपले सर्वस्व सोडायला तयार झाला परंतु धर्म सोडील असे नाही वाटत आम्हाला वृतात तुला घालवून त्यान तुझी फसवणूक केली असे कसे म्हणता येईल?"

त्याला उत्तर म्हणून द्रौपदी म्हणाली-"युधिष्ठिराने अनिच्छित वृत्त खळून सर्वस्व घालवून बसलावर का झला पणावर लावले? पुत्र व मुना यांच्या योगक्षमांनी त्यामाग्याने व्यवस्था करणारे जे कौरव प्रमुख आहेत त्यांनी या गोष्टीचा काय तो स्वाय करावा असे झगून द्रौपदी बहू लायली. भीष्म युधिष्ठिराला म्हणाला-"जुगारा आपल्या ठंदवल्या बायानांदिखीस पणावर लावीत नाहीत आणि तू पतिव्रता पणावर लावून केवढे मोठे पापकर्म केले आहेस? ज्या हातांनी आपले सर्वस्व व आम्हाला तु

घालवून बसला त्याचद्वारे आम्हाला काही बोलावपाचे नाही परंतु द्रौपदीला पणावर लावणारे हे हात जाळून टाकले पाहिजेत. सहदेव! वा जाळून विस्तव घेऊन ये."

अर्जुनाने भीमाला अडविले व त्याची समजूत घालीत म्हणाला-"मीमदादा! तू दत्तका बैल घात राहलास आणि आज युधिष्ठिर दादांला अंध उलट काय बोलतो आहेस? या जुगायाच्या सधे बसून तुझी बुद्धी सुद्धा भ्रष्ट झाली आहे की काय? युधिष्ठिर दादा स्वतः होऊन हौशीखातर जूत खळायला जात नाही कौत्सानी त्याला निमजणा केले होते आणि क्षत्रिय धर्माचे पालन करण्यासाठीच त्याने वृतात मात्र घेतला."

द्रौपदीच्या प्रश्नाने उत्तर सभेत कोणी देऊ शकला नाही तेव्हा सभेत उभा राहून वृतराष्ट्राच्या मुलांपैकी विकर्ण म्हणाला-"द्रौपदीच्या प्रश्नाचे उत्तर कुठे बघातलां धोर वडील मंडळी कां वेत नाहीत? पक्षपात रहित होऊन काय तो त्याच करा!"

सरी सभेत कोणी तोंड उघडले नाही तेव्हा विकर्ण पुन्हा म्हणाला-"तुमच्यापैकी कोणी त्याच करण्यास तयार नसेल तर मी त्याच करतो एका तर, जो राजा भूमी लिकार, जुगार किंवा पक्षपात यांना गुलाम

असतो तो धर्माचा पक्ष कसा घणार?

युधिष्ठिर वृत्ताच्या व्यसनात पडून आपले सर्वस्व, भाऊ, घालवून बसला आहे आणि शेवटी स्वतः ला व द्रौपदीला पण पणावर लावून हारला आहे द्रौपदी ही पांच ही पांडवांची पत्नी एकट्या युधिष्ठिराची नव्हे तिला या सभेत असे जोडून आणणे अन्याय पूर्ण आहे, असे माझे मत आहे."

कर्ण विकर्ण म्हणाला त्याचे उत्तर देण्यासाठी म्हणाला या सभेत जी वडीलधारी मंडळी असली आहेत त्यांना का धर्म कळत नाही तो तुला कळला होय? युधिष्ठिर आपल्या सर्वस्वाबरोबर द्रौपदीला पण हारला म्हणून पांडव मीन असून

राहले. द्रौपदीला सभेत माणणे अन्याय-पूर्ण आहे असे नू म्हणतोस? पांच पतींना जी मानते ही पतिव्रता कसली? ती कुलठा श्रमिचारिणीच आहे. तिला सभेत ओढून आणणे मुळीच गैर नाही. दुःशासन! तू या विकर्णाच्या वटवटीकडे लक्ष देण्याचे कारणच नाही. तू पांडव व द्रौपदी यांची कसले काढून घेऊन ये."

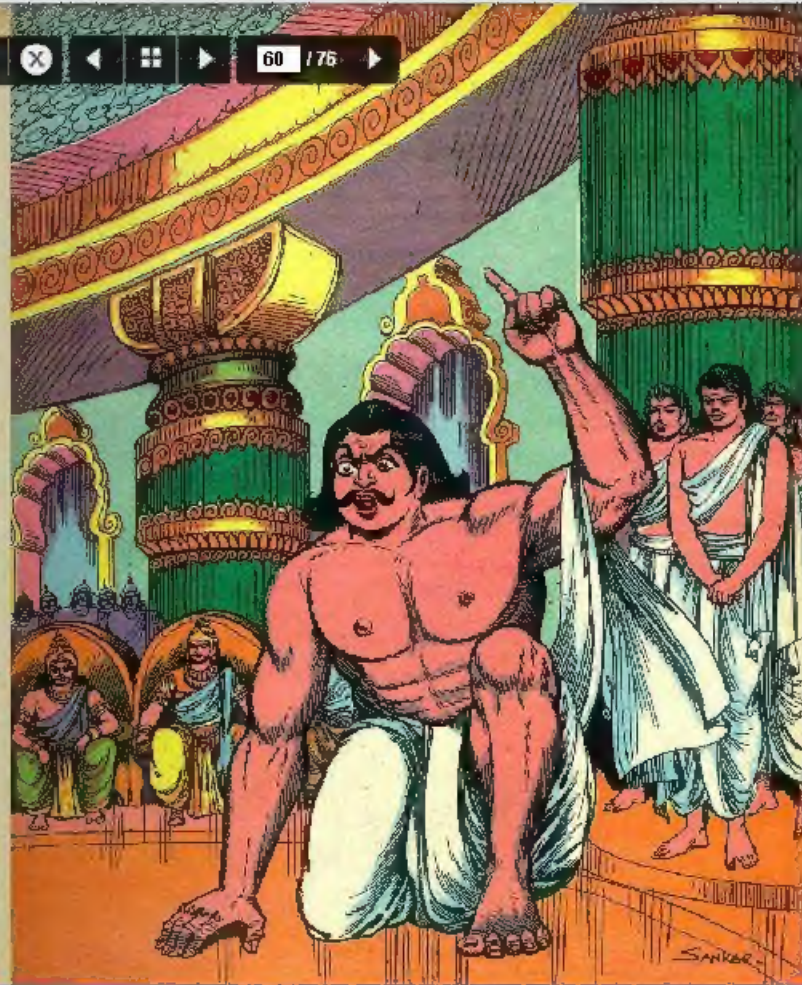
कर्णाच्या सौडातून हे शब्द बाहेर पडताच पांडवांनी आपापली उपरणी व मुकुट काढून ठेवले. दुःशासनाने द्रौपदीच्या पदाला हात घातला तेव्हा असहाय द्रौपदीने श्रीकृष्णाचा धावा केला. श्रीकृष्णाने अदृश्य रूपे द्रौपदीला वस्त्र पुरविले

आणि मानभंग होऊ दिला नाही. दुःशासन वस्त्र ओढत राहला आणि द्रौपदीच्या अंगावरील वस्त्र कमीच होईना. वस्त्राचा एक टोप जमिनीवर पडला व दुःशासन कामावृम होऊन गेला.

भीमाला अनावर राग आला, पण स्वताला आवरून त्याने सर्व सभेला उद्देश्यून प्रतिज्ञा केली. म्हणाला-"सर्व ऐका! द्रौपदीचा मानभंग करण्याचा प्रयत्न करणाऱ्या या दुःशासनाला मुद्धात बंध करून त्याच्या छातीचे उष्ण रक्त पिऊन त्या रक्ताने द्रौपदीची देशी घालीन."

तेव्हा विदुर उठून उभर राहला व म्हणाला-"सभासद हो द्रौपदीच्या प्रश्नाचे बरोबर उत्तर न देणे हे अन्यायपूर्ण ठरेल. एकट्या विकर्णाने आपले मत प्रगट केले. दीन अनाथ अशा मानवाने न्याय घडं मागितला असता न देणे याचा अर्थ त्या अन्यायपूर्ण धर्ममूर्खेने अर्थ पातक मोन धारण करणाराला लागले. आपण सर्व या वापाले बाटेकरी आहो."

तरी सर्व मोन धारण करून बसून राहले. त्यानंतर कुयोषिताने धमनीत तेल ओतले. "त्याने आपली मांडी दाखवून त्यावर येऊन दसापल्या द्रौपदीला हांगितले. ते पाहून भीमाने प्रतिज्ञा केली की ती मांडीच गाढा प्रहार करून फोडीन.

नंतर दुर्योधन द्रौपदीला व्यथित करून म्हणाला-“भीम, अर्जुन, मकुल व सहदेव हे युधिष्ठिर त्याचा राखा नाही असे म्हणाले तर मी तुला या गुलामीतून मुक्त करीन.”

अर्जुन म्हणाला-“युधिष्ठिराचा श्रावण प्रभू व महाराज आहेत, परंतु स्वतः हास्यान्वित ते कोणाचे प्रभू राहले हे कोरवांनीच सांगावे.”

त्या वेळी सारा उधळत्यासारखे झाले. धृतराष्ट्र बाबळून जळून म्हणाला-“कूट दुर्योधना! तू द्रौपदीला सभेत ओढून कां आणलेस? पांडवांशी तुझे तैर कां? हा सर्व व्यत्यास कां?” नंतर धृतराष्ट्राने द्रौपदीला जवळ बोलावून म्हटले-“मुली! माझ्या सुनांत तूच सर्व श्रेष्ठ आहेस. माग, तुला काय पाहिजे ते मागून घे!”

धृतराष्ट्राने विचारलेच तेव्हां द्रौपदी म्हणाली-“पांडवांना गुलामीतून मुक्त करून त्यांना त्यांची जायथे परत करावी!”

कण व्यत्यास करित म्हणाला-“आज शूर पांडवांचा उद्धार एका नारीच्या हातून होत आहे!”

प्रीमाने धृतराष्ट्र धारण करून सर्वशत्रूंचे जागच्या जागी निदोळून करण्याची घोषणा केली, पण युधिष्ठिर व अर्जुन बोवांनी मिळून प्रयत्नपूर्वक त्याला शांत केले आणि धृतराष्ट्राना विचारले-“महाराज! आम्ही काय करावे असे आपले मत आहे?”

धृतराष्ट्र म्हणाला-“बाळ! तू व तुझे भाऊ परत इंद्रप्रस्थाला जाऊन पुनःपूर्वक राज्य करा. दुर्योधनाने प्रेमाने तुम्हांला छूत खेळण्याची इच्छा केली, म्हणून मी तुम्हांला निमंत्रण पाठवून बोलाविले. मध्यंतरी मी जूत धांवविले नाही, हे माहीतच आहे. माझ्याकडे व गांधारीकडे पाहून आमच्या मुलांची दुःकृत्ये विसर! तुझे व तुझ्या भावंडांचे कल्याण होवो.”

त्यानंतर पांडव द्रौपदीला घेऊन इंद्रप्रस्थाला परतले.

शिवपुराण

[२]

दक्ष आपल्या भृगू आदिक शिष्यवर्गाबरोबर आपल्या आश्रमात परतला आणि त्याने वाजपेय नामक यज्ञ आरंभिला. त्याला शंकरावर राग होता. म्हणून त्याने त्या यज्ञात शंकराला हविर्भाग दिला नाही.

तरी देखील यज्ञाचा शंकरावरचा राग कमी झाला नाही. म्हणून त्याने बृहस्पति नामक एक महायज्ञ करण्याचा संकल्प केला आणि त्यासाठी आवश्यक सर्व यज्ञ-यामुधी एकत्र करून देव व ऋषींना निमंत्रण केले. अतिथि सत्काराची जबाबदारी त्याने आपल्या शिष्य मंडळीवर व नातेवाइकांवर टाकली. या यज्ञात ही त्याने शंकराला निमंत्रण पाठविले नाही, अगर त्याला भाग दिला नाही.

या यज्ञाला विश्वदेव, मरुत, पितृगण, गंधर्व, वप्सरा, सिद्ध, विद्याधर, किन्नर,

पक्ष आणि कश्यप, अगस्त्य, अग्नि, भृगू, मरीची, नारद, पराशर इत्यादि भुनी उपस्थित होते. ब्रह्मदेव व विष्णुशिवाय इतर सर्व देव वृक्षाच्या भीतीने उपस्थित होते. त्या सर्वांच्या उतरण्याची व्यवस्था करण्याचे काम दक्षाने विश्वकर्माला सांगितले होते.

दक्षाने यज्ञदीक्षा घेऊन यज्ञशालेत पत्नी-सह प्रवेश केला. सर्व सभासर्वांना नमस्कार केला. निमंत्रण न मिळाल्यामुळे शंकर उपस्थित नव्हता. ब्रह्मदेव व विष्णु दोघांनी बोलचाले तरी तो आला नाही. अनेक देव आणि मोठमोठे ऋषी सभेत उपस्थित होते. दक्षीच, भृगू, मरीचि इत्यादि शिवभक्त पण उपस्थित होते.

त्यांनी सभेत चर्चाकडे एकदां तजर फिरवून दक्षाला विचारले-“दक्षा! तू शंकराला

निमंत्रण पाठविले नव्हतेस का? ते येथे उपस्थित नसण्याचे कारण काय?"

वक्ता म्हणाला—"शंकर कर्मघ्नष्ट झाला आहे. म्हणून मी त्याला निमंत्रण पाठविले नाही. तो अपवित्र, कपाळधारो, स्मशान घासी व प्रेतांचा प्रभू आहे."

शंकराची निंदा ऐकून दधीचि म्हणाला—"दक्षा! तुम्हा ह्या वक्ता वक्ता होणार नाही. शंकराशिवाय तू ह्या वक्ता आरंभ करून स्वतः शंकराला आव्हान केले आहेस." दधीचीच्या तोंडाने ते शब्द ऐकून वामदेव, मरीचि, भीतम, शिलाद वगैरे अनेक ऋषी यज्ञशालेतून निघून गेले. दधीचि निघालेले पाहून दक्ष म्हणाला—"हे लोक मूर्ख व

पाखंडी आहेत. म्हणून इतरांनी त्यांच्याकडे लक्ष न देता माझा यज्ञ पुरा होईपर्यंत उपास्थित रहावे."

सती केलास पर्वतावर आपल्या पतीच्या सेवेला हुजूर होती. एकदा ती आपल्या सखींबरोबर विहार करीत असता तिला विमाने दिसली. सतीने ती विमाने कोठे चालली आहेत याची चवकशी करून घ्यायला आपल्या सखींना सांगितले. सखींनी चवकशी करून, विमाने दक्षाने आरंभिलेल्या यज्ञासाठी जात असलेल्या देवादिकांची आहेत असे घेऊन सांगितले.

आपल्या पित्याने आरंभिलेल्या यज्ञाप्रसंगी आपण देखील पतीसह जावे असे सखीला वाटले. ती शंकराजवळ जाऊन म्हणाली—"माझे वडील वक्ता करीत आहेत. आपणदेखील यज्ञशाला बरोबर येऊन बसाला जाऊ या."

ते ऐकून शंकर म्हणाला—"सती! तुझे वडील माझ्यावर, मागावले आहेत. त्यांनी आपल्याला निमंत्रण पाठविले नाही. आतंजुकासारखे जाण्यात सहभागण नाही. आपण गेली तर आपला अपमान होईल आणि परिणाम सुखाचा होणार नाही."

"तर मग आपण जाऊ नये, मी एकटीच जाते. माझे वडील माझा अपमान कां करतील?" मी त्यांना वक्त्यावून सांगून

आपल्याला निमंत्रण पाठविले. त्या बरोबरच माझ्याबरोबर पाठवून मला बडिलांकडे पोचविण्याची व्यवस्था करावी." सती म्हणाली.

"सती! तुझ्याशिवाय मला मुलीच करमणार नाही. तू मला एकटा सोडून पित्याच्या यज्ञाला जात आहेस. तुम्हा नक्कीच अपमान होणार. म्हणून जरा विचार कर." शंकराने पुन्हा सतीची समजूत घालण्याचा प्रयत्न करून पाहिला.

परंतु शंकराने केलेली सूचना सतीच्या लक्षात आली नाही. तिचे आईवडील तिचा अपमान करतील हे तिला खरेच वाटेना.

शंकराने विचार केला व्हायचे असेल ते होईलच. त्याने यज्ञशालाबरोबर सोबत पाठवून सतीला दक्षयज्ञ पहायलास पाठविले ती नंदीला घेऊन यज्ञशालेजवळ पोचली. तेव्हा दक्ष्या आदिने व धामांनी पुढे येऊन तिची विचारपूस केली. आईने मुलीला एका बाजूला बोलवून नेऊन समजावून सांगितले, मुली, तुझे वडील वृद्ध झाले आहेत. म्हणून तापटपणाने तुझ्या पतीची निंदा करताय. पण तू तिकडे दुर्लक्ष कर.

मुलीला पाहताच दक्षाला शंकराची आठवण झाली. रमाने तो सतीकडे

म्हणाला—"कायग! तुम्हा नवरो स्मशानात राहतो. मृतपित्याचे त्याचे अनुयायी. तो कपाल धारण करतो, म्हणून अपवित्र झाला आहे. यज्ञशालादि पवित्र कार्यास निमंत्रण करण्यालायक पण राहला नाही. तू कशाचा जालीस येथे, आनंदाचा या यज्ञशालेला अपवित्र करायचा?"

ते ऐकून सती आपल्या बडिलांना म्हणाली—"तू वक्त्या वक्त्या असून शंकराला हकिर्माग दिल्याशिवाय यज्ञ करीत आहेस आणि त्वज्ज त्यांची निंदा करतो आहेस? अजून हांगणे, त्यांना आदरपूर्वक निमंत्रण पाठवून यज्ञभाग देऊन त्यांचा उचित सत्कार कर. नाहीतर तुम्हा यज्ञ अपूर्ण

राहील व तुझा सर्वनाश होईल." सतीने पित्याला उपाय शोधला दिल्यावर सभेत उपस्थित बलैल्यः भृगु आदि मुनींनी वझाला तस शरण्यास सुचविले, परंतु दक्ष वास्तव संतापला आणि म्हणाला—“तू नालती हो येथून, तू आत्म्याने माझा यज्ञ अपवित्र झाला. तू स्वतः होऊन येथून निघून गेली नाहीस तर बक्के मारून तुला बाहेर काढजे लागेल.”

आता मात्र सतीला राहवले नाही. तिला देखील भयंकर राग आला. पतीने वाऊ नकोस असा सल्ला दिला असून ही ती यज्ञालस झाली होती. अशा तऱ्हेने अपमानित होऊन परत पतिगृही जाणे तिला मुळीच आवडले नाही. पुढल्या वर्षी आपल्याला हाच पति लाभाल, अशी प्रार्थना करून तिने योगबलाने आपल्या देहातच अग्निज्वाला निर्माण करून त्यात स्वतःचा वळो दिला.

ते वृक्ष पाहून नंदी वयरे हाहाकार करीत यज्ञशालेत शिरले. तेव्हा भृगु

त्याने भयंकर वाहन काढले.

नारदांकडून शंकराला सतीच्या आत्म-बलिदानाची गोष्ट कळली. त्याला शंकर राग आला. त्याने क्रुद्ध होऊन आ त्या जोव्यातली एक जटा उपटली व ती पर्वतावर आपटली. त्या जटेंतून भद्रकाली व वीरभद्र उत्पन्न झाले. वीरभद्राला सहल-बाहु, व लांब लांब दात होते. तो कोटी सूर्या एवढा तेजस्वी होता. अशा रीत रूपा त्याने शंकराला प्रणाम करून म्हटले—“प्रभो! आशा करावी!”

“तुम्ही प्रोषे, तू व भद्रकाली आपल्या भणांसह शाऊन वझाचा यज्ञ ध्वंस करा व या यज्ञात भाग घेणारास उचित दंड द्या.” शंकर म्हणाला.

वीरभद्र सिंह जूपलेल्या रक्षात बसून नंदी, भैरव आदि गणांना बरोबर घेऊन निघाला. भद्रकाली सिंहावर बसून महा-काली, मांरी, कात्याकनी, चामुंडा इत्यादि गणांना बरोबर घेऊन निघाली.

११२. दश सहस्र धुराच्या गुहा

अलास्का (उत्तर अमेरिका) देशातील कटमाय पर्वतात एक ज्वालामुखी पर्वत इ. स. १३१२ साली फुटला हा विस्फोट इतिहासातील एका फार मोठ्या विस्फोटांपैकी एक आहे. परिणामी सात घन सैल दूर व थंडक, कांच व कोळसा यांना चूर भूगर्भातून आकाशात उडाला आणि १५०० मैल दूरवर जाऊन पसरला. या भयंकर धुळीचा आणि कांच व कोळसा' आकाराच्या कृपाचा पृथ्वीवरील वायुमंडलावर परिणाम झाला.

स. १९३५ आणि १९९६ मध्ये विस्फोट झालेल्या प्रदेशाची तल्लानी पाहणी केली. ती सर्व प्रदेश निर्जीव होता. निकडे पहावे तिकडे धूस्रकणाने भूद्रेक आच्छादित होता. कटमाय समुद्र-किनाऱ्यावर गवताची एक काडी येथील दृष्टीस पडली नाही. निकडे पहावे तिकडे खड्डेच खड्डे होते. बोंगरावरून जहाग्योर तिलाखंड गडगडत खाली घसरत होते. ज्वालामुखीच्या जमळासच्या दऱ्याबोऱ्यावरील घरेबारे धूस्रकणाळाली झांकलेली होती. धूस्रकणाने निमिषे मेलेले शिल्लकडं विसत होते व पाण्यावर तरंगत होते.

या विस्फोटापुढे कित्येक श्रष्टे भस्म होऊन गेली. साडे भुतांसाठींसारखी उंची होती. पण या सर्व वृक्षात 'दश सहस्र धुराच्या गुहा' खुलू होत्या. या वरील अस्मर्य लज्जतशीर ज्वालामुखी पर्वत होते ज्यांच्या मधून वाफ गतत बाहेर येत होती. ती वाफ सहस्रावधी विचरतून बाहेर येऊन ५५० फूटांपर्यंत वर उडत होती.

